

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VPLYV SÚRODENECKÉHO
POZADIA NA VÝSLEDKY V ŠKOLE
A VYBRANÉ OSOBNOSTNÉ RYSY

HOW DOES SIBLING CONSTELLATION INFLUENCE
SCHOOL PERFORMANCE AND SELECTED PERSONALITY
TRAITS

Bakalárska diplomová práca

Autor: **Romana Poprocká**
Vedúci práce: **PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.**

Olomouc

2023

Rada by som v prvom rade poďakovala PhDr. Martinovi Dolejšovi, Ph.D., ktorý nie len, že viedol túto prácu, ale aj sa aktívne zapájal do tvorby jej návrhu, prekladu metód až po konzultáciu každej čiarky. Patrí mu veľká vďaka. Ďalej som vďačná svojej rodine, najmä rodičom, priateľovi a kamarátom za všetku ich pomoc a trpezlivosť, a respondentom za ich čas a energiu venovanú tejto práci.

Vedome prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu na tému: „*Vplyv súrodeneckého pozadia na výsledky v škole a vybrané osobnostné rysy*“ vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho diplomovej práce a uviedla som všetky použité podklady a literatúru.

V Olomouci dňa 15.3.2023

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČASŤ	6
1	Súrodenecké konštalácie	7
1.1	Začiatky skúmania súrodeneckých konštalácií	7
1.2	Súčasný pohľad na súrodenecké poradie.....	8
1.3	Problematickosť skúmania súrodeneckého poradia	10
2	„Jedináčikovstvo“	11
2.1	Praktickosť témy v súčasnosti	12
2.2	Výskumné zistenia.....	13
2.2.1	Jedináčikovia a inteligencia.....	14
2.2.2	Jedináčikovia a spokojnosť v rodine	15
3	Vybrané aspekty: perfekcionizmus, sebapoňatie, povahové črty	17
3.1	Perfekcionizmus	17
3.2	Sebapoňatie.....	20
3.3	Osobnostné črty	22
4	Vplyv rodinného prostredia na jedinca	24
4.1	Výchovné štýly	24
4.2	Vzťahy so súrodencami	26
	VÝSKUMNÁ ČASŤ	28
5	Výskumný problém	29
5.1	Výskumné otázky a ciele.....	29
5.2	Výskumné hypotézy	30
6	Technický priebeh výskumu	33
6.1	Prvá, kvalitatívna fáza výskumného projektu	33
6.2	Druhá, kvantitatívna fáza výskumného projektu.....	33
6.3	Etické aspekty výskumu	34
7	Metódy získavania dát	36
7.1	Big Five Inventory (BFI 10).....	36
7.2	Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT) 37	
7.3	Dotazník sebapoňatia-18 (DOS-18)	37

8	Výskumný súbor.....	38
9	Metódy spracovania a analýzy dát	41
10	Výsledky	42
	10.1 Výsledky získané na základe dotazníka DVAZIJ	42
	10.1.1 Vzdelanie, akademické výsledky a schopnosti	42
	10.1.2 Spokojnosť so štatútom jedináčika/ človeka so súrodencom	45
	10.1.3 Výchova.....	46
	10.1.4 Depresia.....	47
	10.2 Osobnostné charakteristiky Big Five.....	48
	10.3 Perfekcionizmus	49
	10.4 Sebapoňatie.....	51
	10.5 Súvislosť medzi výchovou a vybranými črtami jedináčika.....	53
	10.6 Korelačné koeficienty metód.....	55
11	Diskusia	58
	11.1 Jedináčikovia	58
	11.2 Rozdiely medzi pohlaviami	60
	11.3 Limity a prínosy	61
	11.4 Námety na budúcu výskumnú činnosť	61
12	Záver.....	63
13	Súhrn	64
	POUŽITÁ LITERATÚRA.....	66
	PRÍLOHY	79

ÚVOD

Rodina a prostredie, v ktorom jedinec vyrastá je bezpochyby dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje jeho správanie a prežívanie. Súrodeneckými konštaláciami sa zaoberali viacerí veľkani psychológie, akými sú Adler či Hall. Výskum tejto oblasti však v súčasnosti v našich zemepisných šírkach stagnuje, čo bol jeden z dôvodov, prečo sa naša práca zameriava na problematiku „jedináčikovstva“. Druhým dôvodom výberu tejto témy bola jej aktuálnosť. Slovensko sa medzi rokmi 2000-2007 zaradilo do skupiny krajín s najnižšou plodnosťou na svete (INFOSTAT - Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2013, s. 9–10), čo samozrejme súvisí s nárastom počtu jedináčikov u nás. Každodenné sledovanie okolia a všimanie si komentárov ostatných ľudí, akými sú napríklad „to je typický jedináčik“ alebo „je taký/taká, lebo nemá súrodencu“, bolo tretím impulzom pre vznik tejto práce.

Preto sme sa v našej práci snažili zistiť, čo to znamená byť „typickým jedináčikom“ a v čom sa ľudia bez súrodencu odlišujú od tých, ktorí so súrodencom vyrastali. Sledovali sme pri tom viaceré aspekty, akými sú akademické výsledky, depresia, typ výchovy, perfekcionizmus, sebapoňatie či osobnostné rysy. Čitateľovi prinášame teoretické ukotvenie v prvej časti práce, kde ho oboznamujeme s poňatím jednotlivých konštruktov, historickým pohľadom či predchádzajúcimi výskumnými zisteniami. Následne popisujeme výskumnú časť zameriavajúcu sa primárne na samotný priebeh a výsledky výskumu.

TEORETICKÁ ČASŤ

1 SÚRODENECKÉ KONŠTALÁCIE

V rámci rodinných konštalácií sa v literatúre stretávame so samostatne vyhradenou oblasťou zaoberajúcou sa tým, ako na jedinca pôsobí poradie, v ktorom sa narodil. Táto kapitola čitateľovi priblíži vývoj teórií súrodeneckého poradia od jej koreňov až po súčasnosť. Pojmy súrodenecké „konštalácie“, „poradie“ a „pozadie“ chápeme ako synonymá a sú voľne zameniteľné.

1.1 Začiatky skúmania súrodeneckých konštalácií

Pravdepodobne už od vzniku sociálnych vied stála v centre pozornosti otázka nature vs. nurture, a teda či je vývoj jedinca ovplyvnený skôr vrozenými vlohami, génmi, teda či je sám sebou „od prírody“ (ang. nature), alebo či je formovaný prostredím a výchovou (ang. nurture). Od začiatku 20. storočia je však všeobecne prijímaný názor, že tieto dva smery si neodporujú, ale naopak, môžu sa vzájomne dopĺňať (Wachs, 1992).

Naše správanie, postoje, zvyky bezpochybne ovplyvňujú ľudia, ktorí sú prítomní v našom kritickom veku, v ktorom sa najviac rozvíjame a spoznávame svet, najbližšie. Vo väčšine prípadov ide o primárnu rodinu. V kontexte vplyvov pôsobiacich na dieťa či dospelávajúceho sa často spomína výchova, no nie tak často sa hovorí o súrodencoch. Prítom **téma súrodeneckých konštalácií** nie je v psychológii žiadnou novinkou, keďže jej korene vidíme už u veľikánov akým je napríklad **Adler**. Podľa Adlera (1927/2018) je na základe skúsenosti možné rozoznať, či je jedinec:

- a. prvorodené dieťa,
- b. druhorodené,
- c. najmladšie,
- d. či jedináčik.

Tieto štyri prípady bližšie popísal a charakterizoval. Najstaršieho súrodenca charakterizuje ako niekoho, kto je akýmsi strážcom poriadku. Získava od rodičov dôveru, moc a visí nad ním očakávanie, že bude rozumnejší ako ostatní. Ďalej hovorí aj o tom, že tieto okolnosti sa často pretavia do konzervatívnejšej povahy daného jedinca v dospelosti. U druhorodených vyzdvihuje úsilie vydobyt' si moc a prevahu. Za špecifický prípad

označuje najmladších spomedzi súrodencov, ktorí môžu cítiť potrebu „prerásť“ svojich starších súrodencov, čo môže viesť ku dvom situáciám. Buď sa človek uspokojí len s najlepšimi životnými pomermi, alebo v sebe nemá dost „aktivity“ a sebadôvery, a tým pádom má tendenciu vyháňať sa povinnosťami. **O jedináčkoch**, ktorým sa v našej práci budem venovať najpodrobnejšie, sa vyjadruje ako o type v zvláštnej situácii. Rodičia vkladajú všetky svoje nádeje do jedného potomka, ktorý býva **rozmaznávaný a nesamostatný, čo môže viesť ku nepripravenosti na životné udalosti**. To, že býva stredobodom pozornosti v ňom podľa Adlera môže vzbudiť dojem, že je niečím neobyčajným (Adler, 1927/2018).

Často skloňovaným výrazom v jeho práci je snaha o získanie moci a upevnenie si postavenia. Tá je podľa neho hlavným motivátorom, ktorý vzťahy ovplyvňuje. Upozorňuje, že najťažšie dôsledky vzorcov, ktoré si človek odnáša z rodiny, je usilovanie o moc na úkor druhých. Ako riešenie na zabránenie týchto tendencií poskytuje recept – rozvíjanie pocitu spolupatričnosti v jedincovi (Adler, 1927/2018).

Ani Adler, tak ako mnohí psychológovia minulosti prichádzajúci s veľkými myšlienkami, sa nevyhol kritike. Prekopová (2009) sa domnieva, že jeho teória je spútaná odporom k jeho prvorodenému bratovi (a následne ku samotnému Sigmundovi Freudovi, ktorý bol sám prvorodeným) a že metafora „zosadenie prvorodeného z trónu“ negatívne ovplyvnila nadväzujúce skúmanie súrodeneckého poradia.

Odhliadnuc od možných skreslených motiváciách Adlera, ktoré však zostávajú hypotetickými, v jeho spisoch nachádzame cenné myšlienky. Popri prínose samotnej teórie o vplyve súrodeneckého poradia pomohlo neskorším mysliteľom aj to, že nepopieral ani náuku o dedičnosti a rázne odmietal vyslovovanie morálnych úsudkov o cene človeka (Adler, 1927/2018).

1.2 Súčasný pohľad na súrodenecké poradie

Skúmanie súrodeneckého pozadia v rámci psychologického záujmu nestojí v súčasnosti v popredí, avšak pre pár autorov tvorí ústredie ich práce. Jedným z nich je americký psychológ Frank Jones Sulloway. Podľa Sullowaya má poradie narodenia oveľa väčší vplyv na osobnostné kvality ako na akademické výsledky či intelekt. Má tendenciu starších súrodencov vyvyšovať. Sú podľa neho schopnejší a ďalej to v živote dosiahnu (1996, citované v Prekopová, 2009).

Najznámejším autorom, skúmajúcim túto oblasť, je Kevin Leman. Preslávil sa bestsellerom *Sourozenecké konstelace* (2016), v ktorej uvádza toto rozdelenie:

- a. prvorození a jedináčikovia (ktorých nazýva aj „superprvorozenými“),
- b. prostredné deti
- c. „benjamíkovia“ – a teda najmladší.

Okrem charakterizácie vyššie zmienených postavení ponúka čitateľovi aj pochopenie, prečo na s ňou nemusia vedieť stotožniť. Berie totižto do úvahy aj vekový odstup, ktorý môže zmeniť pomyselnú kategóriu, do ktorého by človek inak zapadal. Napríklad: ak je v rodine mladšie z dvoch detí mladšie o 15 rokov, môžu mu byť bližšie črty jedináčika. Leman takisto pripúšťa vplyv pohlavia a hovorí aj o dynamike rodiny, ktorú je nutné zohľadniť. Preto je dôležité sa pozerať na každý prípad komplexne a brať do úvahy rôzne faktory.

Na českej scéne sa ku téme vyjadruje Prekopová, ktorá priznáva, že ľudia so súrodencom majú veľkú výhodu, keďže si počas celého detstva trénujú rôzne sociálne interakcie, zatiaľ čo jedináčikovia túto možnosť nemajú a v živote im táto skúsenosť môže chýbať (Prekopová, 2009).

Na otázky ohľadom súrodeneckých konštalácií sa nesnažia nájsť odpovede iba teórie, ale aj mnoho **výskumov a štatistík**. Súrodenecké pozadie nemá na jedinca univerzálny vplyv, ale môže rôzne ovplyvniť rozličné oblasti života. Preto sa pri jeho skúmaní zameriava na konkrétne aspekty, ktoré môžu byť príčinne prepojené s poradím narodenia človeka. Pre lepšiu predstavu uvádzame úspešnosť prijatia na elitnú univerzitu, ochotu riskovať a povahové črty ako príklady skúmaných aspektov.

Je zaujímavé, že **zo všetkých prijatých študentov na Harvardskú univerzitu v roku 2021, tvorili najstarší súrodenci až 41 %** (The Harvard Crimson). Na rozdiel od pravdepodobnosti prijatia na elitné univerzity, rozdiely v riskovaní sa nepotvrdili (Lejarraga et al., 2019). Výskum povahových črt priniesol diskutabilné závery. Sulloway predkladá výsledky naznačujúce, že poradie narodenia súrodencov ovplyvňuje povahové črty jedinca (2010). Povahu skúma na základe faktorov dotazníka BIG 5, ktorými sú neuroticizmus, extroverzia, otvorenosť, prívetivosť a svedomitosť. Toto tvrdenie však vyvracajú rozsiahle štúdie Damianovej a Roberta (2015), pri súbore veľkosti N = 377 000, či medzinárodného americko-anglicko-nemeckého výskumu s počtom participantov 20 186 (Rohrer et al., 2015).

1.3 Problematickosť skúmania súrodeneckého poradia

Skúmanie súrodeneckých konštalácií je veľmi zložitú. To najmä z toho dôvodu, že prosté pomenovanie: „prvý“, „druhý“, „tretí“ súrodenec je údaj príliš zredukovaný a ochudobnený o cenné informácie, ktoré značne ovplyvňujú jedinca. Úlohu zohráva nielen už spomínaný vekový rozdiel súrodencov a pohlavie (Leman, 2018).

Ďalším faktorom vstupujúcim do zmeny dynamiky v rodine je rozvod. V Slovenskej republike bol v roku 2018 index rozvodovosti, t. j. počet rozvodov pripadajúcich na 100 sobášov uzavretých v danom roku, 31 rozvodov (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2019). V Českej republike je rozvodovosť ešte bežnejším javom a rozvod čaká až 45-50 % zosobášených párov (Český štatistický úrad, n.d.). Rozvody so sebou prinášajú fenomén „patchworkových rodín“, čiže rodín rozvedených a následne opakovane zosobášených (Suríková, 2018), čím sa častokrát rodina rozrastie nielen o nového partera, ale aj o jeho potomkov. **Prítomnosť nevlastných súrodencov mení dynamiku v rodine** a ako faktor vstupuje aj do súrodeneckých konštalácií (Mann, 2005). Vzťahy a postavenie v rodine je sú dynamickými premennými (Leman, 2018). Preto je v praxi kľúčové, individuálne sa zaoberať každým prípadom a snažiť sa pochopiť rôznym vplyvom prostredia, z ktorého klient pochádza. **Charakteristiky rôznych postavení súrodencov nám môžu byť pomocníkom, ale nikdy nie sú pravidlom.**

2 „JEDINÁČIKOVSTVO“

Vzťah so súrodencom môže počas detstva a dospelovania slúžiť ako **alternatívny zdroj sociálnej skúsenosti**. V interakcii so súrodencom môžu deti rozvíjať svoje komunikačné zručnosti či si trénovať voľbu vhodnej stratégie správania (Vágnerová, 2012). Dunnová sa dokonca domnieva, že súrodenci majú na dospelávajúceho mnohokrát väčší socializačný vplyv ako rodičia a rovesníci (2007, citované vo Vágnerová, 2012). Jedináčik, chápaný ako človek bez biologického, adoptovaného či nevlastného súrodenca, takúto skúsenosť nemá. Otázku, či tento „handicap“ na ňom zanechá trvalé následky a ovplyvní ho aj v dospelosti si kládli mnohí sociológovia a psychológovia.

„**Jedináčikovstvo**“ v minulosti vyvolávalo obavy a nebolo ušetrené od hrubých vyjadrení. Rakúsky psychoanalytik Abraham Brill (1922) sa vyjadril, že by pre jednotlivca aj spoločnosť bolo lepšie, keby na svete neboli žiadni jedináčikovia. S jeho názorom sympatizuje aj veľkán vývojovej psychológie, Stanley Hall, podľa ktorého je bytie jedináčikom chorobou (Fenton, 1928). Negatívne prognózy ľuďom bez súrodencov prisudzoval aj už spomínaný Adler (1927/2018) a tvrdil, že majú problémy s každou nezávislou činnosťou. Súhlasili s ním aj slovenskí psychológovia (Repán, 1980). Skeptickí neboli len akademici, ale aj široká verejnosť. Indianapolis Fertility Study v roku 1941 ukázala, že druhým najčastejším dôvodom, prečo sa americkí rodičia rozhodli mať aj druhé dieťa je, aby prvorodený nezostal jedináčikom (Salomon et al., 1956, citované v Fabio & Polit, 1986).

Pohľad na jedináčikov ako na rozmazaných a neprispôsobivých dodnes úplne nevyrazil (Manillas, 2016). Leman (2016) ich však nevníma len negatívne, ale poukazuje na obe strany toho, ako na jedinca vplyva neprítomnosť súrodencov. Jedináčikov charakterizuje ako dôkladných, systematických, vnútorne motivovaných, úspešných „malých dospelých už v siedmich rokoch“. Na druhej strane majú podľa neho veľmi dobré predpoklady stať sa extrémne perfekcionistickými. Môžu byť egocentrickí a netrpezliví pokiaľ niečo nie je v súlade s ich očakávaním a radi si „veci spravia sami a po svojom“.

To, že jedináčikovia nemajú možnosť vyskúšať si rolu súrodenca, a tak si trénovať aj sociálne zručnosti, nemusí byť nezvratným defektom. Túto úlohu môžu do istej miery

zastúpiť rovesníci, interakcie s ktorými sú pre jedináčika a jeho spoločenské zdatnosti kľúčové (Eischens, 2001).

Zmienky o vplyve rodinnej výchovy a „jedináčikovstva“ na dieťa nachádzame aj u Matějčka (1992), ktorý získal údaje o najrôznejších oblastiach života 440 rodín v sedemdesiatych rokoch v Českej republike. Svoju pozornosť upriamil aj na jedináčikov. Hovorí, že v prípade jedináčikov na školskej pôde sa môžeme stretnúť s dvoma hlavnými problémami. Prvým prípadom je jedináčik, na ktorého kládli rodičia neprimerané nároky a mali tendenciu ho preťažovať. Druhý typ jedináčika disponoval rodičmi s úzkostným vedením a silným emočným vzťahom. Táto charakteristika nie je výsadou len rodičov jedináčikov, ale podľa Matějčka sa u nich vyskytuje podstatne častejšie ako u iných. Úzkostnému dieťaťu sa bude aj školská práca javiť ako potencionálny zdroj nebezpečia. Ak si takú obavu zafixuje, bude sa školy nadmerne a zbytočne báť. Môže sa stať, že ani dobrý školský prospech mu neposkytne dostatočne účinnú pozitívnu spätnú väzbu.

2.1 Praktickosť témy v súčasnosti

Slovenská republika si v posledných desaťročiach prešla viacerými vlnami transformácie reprodukčného správania. Kým sa v roku 1991 priemerný počet detí na ženu pohyboval približne na hodnote 2, o štyri roky neskôr rapídne klesol, a to na úroveň 1,5 dieťaťa. Etapa poklesu pôrodnosti dosiahla svoje minimum v roku 2002 s priemerným počtom 1,19 dieťaťa na jednu ženu, čo je dlhodobo pre spoločnosť neudržateľný pomer (Population Reference Bureau, 2001). „...Slovensko sa za približne jedno desaťročie dostalo z pozície krajín s najvyššou plodnosťou v európskom priestore do skupiny krajín s najnižšou plodnosťou na svete. Medzi rokmi 2000-2007 sa zaradilo k populáciám s tzv. lowest-low fertility, ktorú Kohler, Billari a Ortega (2002) a Billari a Kohler (2004) vymedzili hodnotou úhrnnej plodnosti pod hranicou 1,3 dieťaťa na ženu.“ (INFOSTAT - Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2013, s. 9–10).

V súčasnej dobe evidujeme na Slovensku mieru plodnosti na úrovni 1,5. V Českej republike 1,7, čo je o niečo vyššie ako priemer kontinentu s celosvetovo najnižšou plodnosťou – Európy, kde ani jedna krajina nedosahuje hodnotu 2 (The World Bank, n.d.). Dôvodmi, prečo je tomu tak, sa javia byť vyššia dostupnosť a úroveň vzdelávania žien, nízka úmrtnosť detí a rastúce náklady na dieťa (Alvarez, 2022). **S poklesom pôrodnosti prichádza samozrejme aj vyšší počet jedináčikov.** Česká a Slovenská republika zhodne

hlásia až 47% domácností s jedným dieťaťom! V USA sa pohybuje zastúpenie rodín s jedným dieťaťom približne na hodnote 20%. Európa celkovo preukazuje najvyšší počet jedináčikov (Statista, 2022). Z toho dôvodu pokladáme za podstatné venovať sa tomuto **predmetu skúmania, ktorý je stále aktuálnejší.**

2.2 Výskumné zistenia

Otázkou absencie súrodencov sa zaoberalo mnoho výskumov (Black et al., 2005; Horner et al., 1998; Liu & Jiang, 2021; Stronge et al., 2019). Výsledky, ktoré prinášajú, poukazujú na to, že roky negatívnych prognóz pre jedináčikov nemusia byť nutne opodstatnené. Metaanalýza 115 výskumov z roku 1986 zhrňujúca vtedajšie zistenia o jedináčikoch priniesla hlavné posolstvo, že **obavy o jedináčikov vychádzajú skôr z domnienok ako z reality** (Fablo & Polit). Našlo sa dokonca niekoľko aspektov, v ktorých jedináčikovia dominovali. Napríklad oproti ľuďom z početnejších rodín mali **pozitívnejšie vzťahy s rodičmi** a nezaostávali ani inteligenčne. Toto zistenie potvrdzuje aj čínska štúdia, ktorá dodáva, že do tohto vzťahu vstupuje aj premenná pohlavie. Dcéry-jedináčikovia hodnotili ich vzťah ku svojim rodičom najkladnejšie zo všetkých skúmaných skupín (Liu & Jiang, 2021). Zaujímavé boli aj výsledky analýzy hodnotenia vnímania vlastnej spoločenskosti, ktoré poukázali na diskrepanciu. Jedináčikovia sami seba ohodnotili ako menej spoločenských, avšak ostatní vnímali ich priateľskosť a spoločnosť na rovnakej úrovni ako u iných jedincov (Fablo & Polit, 1986).

Ďalšou oblasťou, v ktorej sa preukázala odlišnosť medzi ľuďmi bez a so súrodencom, je neprekvapivo trávenie voľného času. Namiesto trávenia času so súrodencami sa dospievajúci jedináčikovia **častejšie venujú mimoškolským aktivitám**. Taktiež častejšie bývajú sami a trávajú čas intelektuálnymi a umeleckými činnosťami. Na druhej strane sa zriedkavejšie venujú praktickým činnostiam (Claudy, 1984).

Na otázku, ako absencia súrodencov ovplyvňuje jedináčikovo vnímanie seba samého, odpovedá environmentalista McKibben. Jedináčikovia majú **vyššie sebavedomie**, čo sa týka ich akademických výsledkov. Pri otázke „Ako by si ohodnotil svoje schopnosti v školskom prostredí?“ pozorovali vedci signifikantne vyšší „index sebavedomia“ ako to bolo pri žiakoch s aspoň jedným súrodencom (McKibben, 1999).

Aj keď vyrastanie bez súrodenca so sebou prináša isté benefity, má aj svoju odvrátenú stranu mince. **Vyrastanie so súrodencami môže byť protektívnym faktorom**

v manželstve. Každý súrodenec (až do siedmeho v poradí, potom sa pravdepodobnosť nezvyšuje), ktorého človek má, mu pridáva 2-percentnú šancu, že jeho manželstvo bude trvalé. Výskumníci z Univerzity v Ohu vysvetľujú ich zistenia tak, súrodenci jedincovi poskytujú viac skúseností s blízkymi vzťahmi, čo človek neskôr využije vo vzťahu partnerskom. Dáta skúmajúce vzťah medzi počtom súrodencov a mierou rozvodovosti pochádzali z rokov 1972 – 2012. Počas týchto 50 rokov sa tendencia nižšej rozvodovosti ľudí z početných rodín nijak nemenila a výsledky boli konštantné (The American Association for the Advancement of Science, 2013). Na udržanie manželstva samozrejme vplývajú mnohé faktory, nie len súrodenecké pozadie manželov. Miera rozvodovosti na Slovensku je nezanedbateľná a dlhodobo leží nad hranicou 30% (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2019), preto považujeme za potrebné preskúmať vplyv súrodeneckého pozadia na trvácnosť manželstiev aj v našich geografických šírkach.

Odpoveďou na otázku, ako súrodenecké poradie vplyva na povahu jedinca sa zaoberali viaceré výskumy, no nepotvrdili signifikantný rozdiel v žiadnej z dimenzií Big Five (Fablo & Polit, 1986; Jefferson et al., 1998, Rohrer et al., 2015; Stronge et al., 2019). Osobnostných črtám sa venujeme osobitne v kapitole 3.3.

2.2.1 Jedináčikovia a inteligencia

Diskutovanou a kontroverznou témou v psychológii je inteligencia. Prvým priekopníkom skúmania tejto oblasti, ktorý neopomenul ani vplyv súrodeneckého poradia, bol Francis Galton. Spozoroval, že najstarší synovia majú častejšie prominentnejšie postavenie v spoločnosti (Galton, 1874), čo by sme však spätne mohli pripísať nastaveniu spoločnosti v danej dobe. Vzťahu medzi inteligenciou a súrodeneckými konštaláciami sa však zaoberali aj iní. Jedna z najvplyvnejších štúdií danej problematiky 20. storočia bola publikovaná holandskými výskumníkmi. Po analýze inteligencie 400 000 mladých mužov prišli k zisteniu, že medzi inteligenčným kvocientom a neskorším narodením do rodiny je naozaj negatívna úmera (Belmont & Marolla, 1973). Inými slovami, starší súrodenci skórovali vyššie v inteligenčnom teste, konkrétne v Ravenových štandardných progresívnych maticiach, ako ich mladší súrodenci. Podobné výsledky prezentujú aj Record, McKeown a Edwards (1969), ktorí potvrdili tento vzťah u oboch pohlaví, aj keď výraznejší efekt, v tomto prípade nižšie skóre verbálneho testu, bol nájdený hlavne u druhorodených chlapcov, ktorí sú teda v nevýhode oproti ich starším súrodencom. Takisto McKibben dokladá dôkazy indikujúce **lepšie verbálne schopnosti u jedináčikov** (1999), čo

by sa dalo pripísať tomu, že jedináčikovia trávajú viac času v spoločnosti dospelých. Lepšie prognózy pre jedináčikov prezentuje aj čínsky výskum, ktorý uvádza, že jedináčikovia majú **lepšie matematické schopnosti** (Jia et al., 2022).

Zatiaľ najrozsiahlejší výskum inteligencie v súvislosti s poradím narodenia prezentovali nórski výskumníci s počtom viac ako štvrt' milióna analyzovaných participantov. Ich informácie boli získané vďaka vojenským spisom. Ich záverom je, že najstarší súrodenec mal IQ o 2,3 bodov vyššie, ako druhý v poradí a ten mal zas výhodu 1,1 bodu oproti najmladšiemu (Bjerkedal et al., 2007). Možností vysvetlenia, prečo to tak je, je viacero. Prvorodení môžu profitovať z väčšieho množstva zdrojov poskytovaných ich rodičmi, podieľania sa na výchove ich mladších súrodencov alebo na nich kladených očakávaní (Ganduli, 2007). Zaujímavosťou je, že pozorovaný efekt sa znižuje, čím je medzi súrodencami väčší vekový rozdiel (Bjerkedal et al., 2007). To indikuje, že pri skúmaní súrodeneckého poradia musíme brať do úvahy vekový rozdiel medzi súrodencami, čo robí každý prípad individuálnym a náročnejším na zovšeobecnenie. Z týchto zistení sa dá vydedukovať, že aj keď má inteligencia svoje pevné korene v génoch (Chiang, 2012), môže byť do istej miery formovateľná vonkajšími faktormi.

Inteligencia vplýva aj na bežné aspekty života. To, ako dobre si človek počína v škole súvisí viac s inteligenciou ako so sebakontrolou (Vazsonyi et al., 2022). **V úrovni vzdelania a akademických výsledkoch bol nájdený výrazný rozdiel v prospech najstarších súrodencov v rodine, a teda aj jedináčikov** (Black et al., 2005; Horner et al., 1998). Poradie narodenia má vplyv na dosiahnuté vzdelanie. Skôr narodení súrodenci dosahujú vyššie vzdelanie ako ich mladší súrodenci, čo preukazuje, že jedináčikovia majú lepšiu šancu na lepší prospech a vyššiu úroveň vzdelania (Black et al., 2005). Jedináčikovia v Spojených štátoch amerických strávia v škole priemerne 13,5 rokov, kým ľudia so súrodencom 13,2 roka (McKibben, 1999).

2.2.2 Jedináčikovia a spokojnosť v rodine

Dôležitým predmetom skúmania je celková životná spokojnosť. Ani tá nebola v kontexte súrodeneckých konštalácií vedcami opomenutá. Rozsiahla britská štúdia poukázala na to, že **na subjektívne vnímané prežitky šťastia má vplyv počet súrodencov, ktorý jedinec má**. Predkladá záver, že čím má človek viac súrodencov, tým stúpa predpoklad, že je v živote menej šťastný v porovnaní s ľuďmi s menším počtom súrodencov (Asthana, 2010). Toto

zistenie vysvetľuje autor štúdie tým, že súrodenci musia o pozornosť svojich rodičov bojovať, musia sa deliť a medzi súrodencami sú často pozorovateľné známky šikany.

Počet detí v rodine neovplyvňuje len spokojnosť detí, ale, ako ukazujú viaceré výskumy, aj ich rodičov. Kohler a kolegovia (2005) prišli so zistením, že **najšťastnejší sa cítili byť rodičia práve jedináčikov**. U matiek spozorovali, že čím mali viac detí, tým menej skórovali v dotazníku spokojnosti, ale boli šťastnejšie ako ženy bez dieťaťa. Tieto závery potvrdila aj Rupannerová a kolegovia (2018). Dodala, že narodenie dieťaťa pridáva obom rodičom pocit, že sú v časovej tiesni, ale tento tlak pociťuje viac matka ako otec. S druhým dieťaťom sa tento stres u oboch ešte umocňuje, čo vedie k tomu, že rozdiel vo vnímanom tlaku sa zväčšuje v neprospech matky. To, ako psychiku človeka ovplyvní rodičovstvo alebo rozhodnutie rodičom sa nikdy nestáť sa nedá na individuálnej rovine predvídať. Nachádzame však predpovede, ktoré nie sú len v neprospech rodičovstva. Výskum zameriavajúci sa na ľudí po 50-tke zistil, že to, že mali deti pozitívne koreluje s ich well-beingom a absenciou depresívnych symptómov (Becker et al., 2019).

Negatívne prognózy a teórie 20. storočia na margo „jedináčikovstva“ boli nahradené početnými štúdiami, ktoré ich domnienky vyvracajú. Štatisticky bolo preukázané, že jedináčikovia majú pozitívnejší vzťah ku rodičom (Fablo & Polit, 1986; Liu & Jiang, 2021), lepšie verbálne schopnosti (McKibben, 1999), lepšie akademické výsledky a vyššie dosiahnuté vzdelanie (Black et al., 2005; Horner et al., 1998) a vyššiu celkovú spokojnosť (Asthana, 2010). Otázka rozdielov v povahe zostáva otvorená, aj keď výskum načrtáva, že by žiadne výrazné odchýlky nemali byť pozorovateľné (Fablo & Polit, 1986; Jefferson et al., 1998, Rohrer et al., 2015; Stronge et al., 2019). Výskumy jedináčikov a celkovo súrodeneckých konštalácií majú svoj pôvod v rôznych kútoch sveta, a tak stojíme pred otázkou, do akej miery sú ich výsledky ovplyvnené kultúrou a ako, a či vôbec, ich možno aplikovať všeobecne naprieč kultúrami. „Jedináčikovstvo“ začína byť s klesajúcou pôrodnosťou viac a viac bežné. Preto je dôležitosť skúmania jeho aspektov nespochybniteľná.

3 VYBRANÉ ASPEKTY: PERFEKCIONIZMUS, SEBAPŇATIE, POVAHOVÉ ČRTY

To, ako súvisí súrodenecké poradie a „jedináčikovstvo“, ako jeho súčasť, s jedincovým správaním a prežívaním, je prebádané len z časti. To, či človek má alebo nemá súrodencia má dopad na jeho detstvo, dospievanie i dospelosť. Ide o komplexnú skutočnosť, ktorá človeka ovplyvňuje v mnohých ohľadoch. Pre svoju komplexnosť nie je možné naraz skúmať všetky aspekty, ktoré interferujú so súrodeneckými konštaláciami. Preto sme sa sústredili na vybrané aspekty. Ide o perfekcionizmus, sebapoňatie a povahu – konkrétne 5 dimenzií osobnosti známych ako BigFive. V nasledujúcej kapitole priblížime čitateľovi teoretické pozadie týchto fenoménov a výskumné zistenia.

3.1 Perfekcionizmus

Psychologický slovník definuje perfekcionizmus ako **sklon podávať bezchybný, dokonalý výkon a posudzovať sa nadmerne prísne**. Jeho patologická forma tkvie v nezdravej viere, že čokoľvek, čo nie je dokonalé, je neprijateľné. Často súvisí s anankastickou poruchou osobnosti či s pedantériou, čo je povahový rys spájaný s obsedantne-kompulzívnou poruchou osobnosti. Tá je po depresii, druhou najčastejšou duševnou poruchou (Hartl & Hartlová, 2010).

Bytie perfekcionistom nemusí byť len negatívnou správou. Vo všeobecnosti teoretici rozdeľujú perfekcionizmus na **maladaptívny a adaptívny** (Slaney et al., 2001). Adaptívny zastrešuje pozitívne perfekcionistické snahy (ang. *achievement striving*), kým maladaptívnu zložku charakterizujú obavy z hodnotenia (Frost et al., 1993). Jedinci so zdravým, adaptívnym perfekcionizmom vykazujú pozitívnejšiu afektivitu a spokojnosť so životom, majú zrelé obranné mechanizmy, častejšie preukazujú vnútorné miesto kontroly, či majú nižšie sebevražedné sklony (Stöber & Otto, 2006).

Hamachek (1978) používa podobné rozdelenie ako Frost. Perfekcionizmus delí na normálny, kedy si človek stanovuje realistické ciele, pociťuje radosť z procesu práce a dokáže si pripustiť spraviť aj chybu. Na druhej strane stojí neurotický perfekcionizmus.

Neurotíckí perfekcionisti od seba požadujú nadštandardné výsledky, z ktorých nedokážu upustiť a ich snahy hodnotia ako neuspokojivé. Napriek rozdielnej terminológii vidíme v týchto typológiách jasnú polaritu, ktorú majú spoločnú. Obe hodnotia jednu zložku ako pozitívnu (adaptívna, normálna) a druhú ako negatívnu (maladaptívna, neurotická).

Perfekcionizmus je **multidimenzionálnym** konštruktom. Nedá sa o ňom uvažovať ako o „vlastnosti“ či „črte“, ktorú človek buď má alebo nemá (Dimaggio et al., 2015). Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (Frost & Marten, 1990), skrátene FMPS, pôvodne obsahovala 6 subškál. Jej upravená verzia popisuje 4 elementy perfekcionizmu, ktoré spolu do istej miery súvisia, ale nie sú na sebe závislé (Stöber, 1998). Konkrétne ide o:

- a. obavy z chýb a pochybovanie o konaní,
- b. zaoberanie sa hodnotením a očakávaniami rodičov,
- c. prehnane vysoké osobné nároky,
- d. zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou.

Rôzni autori však uvádzajú rôzne subškály perfekcionizmu, čo vedie k nejednotnosti. Slaney a kolegovia (2001) navrhujú 3-dimenzionálny model perfekcionizmu, podľa ktorého zostavili The Almost Perfect Scale (APS-R). Iní, taktiež 3-dimenzionálny model, navrhnutý **Hewittom a Flettom** (1991), poukazuje na to, že perfekcionizmus nepozostáva len z intrapersonálnej komponenty, ale utvára sa aj v interakcii s okolitým svetom, a tak obsahuje aj sociálnu zložku. Ich model pozostáva z:

- a. **perfekcionizmu orientovaného na seba**, obsahujúceho stanovanie si vysokých cieľov a kritizovanie samého seba, pokiaľ subjektívne stanovené ciele nie sú splnené,
- b. **perfekcionizmu orientovaného na druhých**, teda kladenie nerealisticky vysokých nárokov na druhých,
- c. a „*socially prescribed*“ perfekcionizmus, teda **spoločensky predpísaný perfekcionizmus**. Ide o mieru toho, ako veľmi jedinec vníma, že spoločnosť na neho kladie nerealisticky vysoké očakávania.

Maladaptívny perfekcionizmus má negatívny vplyv na jedinca, čo bolo dokázané početnými štúdiami. Ľudia s **poruchou príjmu potravy (PPP)** vykazujú vyššie levely perfekcionizmu (Bardone-Cone et al., 2007), a naopak, perfekcionizmus môže predikovať väčšie sklony k tomuto typu porúch (Lilenfield et al., 2006). Jednou z najrozšírenejších PPP je mentálna

anorexia. Perfekcionizmus anorektických dievčat môže byť posilnený vonkajšími aj vnútornými faktormi. V skutočnosti sa až u 97% ľudí s PPP vyskytuje nejaká komorbidita, čo môže byť napríklad depresia alebo úzkosť (Chut' žiť, 2022). Vonkajšími faktormi môže byť rodina, v ktorej sú na jedinca kladené nerealisticky vysoké očakávania, či škola a kultúra propagujúca ideál krásy (Buck, 2006).

Do vzťahu perfekcionizmus – PPP môže vstúpiť napríklad premenná obsedantne-komplzívna porucha osobnosti (OCD) (Goodwin et al., 2011; Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, 1997), ktorá môže byť pridruženou poruchou. Poruchy príjmu potravy nie sú zďaleka zriedkavým fenoménom. Toto psycho-somatické ochorenie postihuje každú šiestu ženy, ale samozrejme ním môžu trpieť aj muži (Chut' žiť, 2022).

PPP nie sú jedinými poruchami, na ktoré má vplyv perfekcionizmus. Taliansky výskumníci potvrdili **koreláciu perfekcionizmu s niektorými poruchami osobnosti**. Skúmali ako klinickú, tak aj neklinickú populáciu. Zistili, že tri zo šiestich faktorov perfekcionizmu (využili Frostovu multidimenzionálnu škálu perfekcionizmu - FMPS) súviseli s poruchami osobnosti, a takisto s interpersonálnymi problémami a distresom (Dimaggio et al., 2015). Vyššie skóre distresu bolo pozorované aj u neklinickej populácie (Park et al., 2009). Poruchy osobnosti môžu teda interagovať s perfekcionizmom a navzájom sa zintenzívniť (Sherry et al., 2007).

Perfekcionizmus nie je spájaný len s poruchami osobnosti a príjmu potravy. Jeho dopad bol dokázaný aj v súvislosti s **úzkosťou** (Frost & DiBartolo, 2002), **depresiou** a pokusmi o sebevraždu (Dimaggio et al., 2015) a už spomínanou **obsedantne-komplzívnu poruchou** (Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, 1997).

Analýza 55 výskumov z obdobia medzi rokmi 1990-2005 poukázala na významný rozdiel medzi tým, ako na seba pôsobí perfekcionizmus s úzkosťou a depresiou a ako ovplyvňuje poruchy príjmu potravy. U populácii s úzkostnou a depresívnou poruchou sa zvýšene vyskytovali len maladaptívne dimenzie perfekcionizmu. Výsledky skúmania porúch príjmu potravy však priniesli iné závery. U nimi trpiacimi ľuďmi boli zistené vysoké hodnoty nie len maladaptívneho perfekcionizmu, ale aj adaptívneho. Toto zistenie poukazuje na to, že delenie perfekcionizmu na pozitívny (adaptívny) a negatívny (maladaptívny), nie je úplne adekvátne a aj adaptívny perfekcionizmus so sebou môže priniesť neželaný vedľajší efekt. Pri PPP môže byť aj inak pozitívne vnímaná snaha o dosiahnutie cieľa negatívnym a maladaptívnym faktorom (Bardone-Cone et al., 2007).

Perfekcionizmus je sklon podávať bezchybný výkon (Hartl & Hartlová, 2010). Nie je unidimenzionálnym konštruktom (Dimaggio et al., 2015), ale obsahuje rôzne elementy, ktorých popis sa líši od autora ku autorovi. Perfekcionizmus sa vo všeobecnosti delí na adaptívny a maladaptívny (Slaney et al., 2001). Druhý spomínaný typ mal preukázateľne negatívny vplyv na jedinca. Vo zvýšenej miere sa vyskytuje u ľudí s poruchami príjmu potravy (Bardone-Cone et al., 2007), depresiou a úzkosťou (Frost & DiBartolo, 2002) či poruchami osobnosti (Dimaggio et al., 2015). Negatívne vplýva aj na neklinickú populáciu (Park et al., 2009). Všetky vyššie spomínané javy sú v populácii rozšírené. Ako bolo spomínané, poruchami príjmu potravy trpí každá šiesta žena (Chut' žiť, 2022). Jednou z často spomínaných porúch osobnosti v súvislosti s perfekcionistickými črtami je OCD. Prevalencia OCD v populácii je 1,2% (The National Institute of Mental Health, n.d.). Depresia je fenoménom, ktorý vôbec nie je zriedkavý. „*Na základe epidemiologických štúdií sa medián celoživotnej prevalencie depresie odhaduje vo výške 16,1 % celkovej populácie. Je približne dvojnásobne častejšia u žien ako u mužov. Vyskytuje sa najmenej u 10 % pacientov, ktorí navštívia všeobecného lekára a opakovanie depresívnej epizódy sa dá očakávať u 50–80 % pacientov.*“ (Pečenák, n.d.).

Podľa Lemana (2016) je **perfekcionizmus charakteristickou vlastnosťou najstarších súrodencov a jedináčikov**. Hovorí, že jedináčikovia majú zvýraznené črty najstarších, a tak sa ich problematika perfekcionizmu najviac týka. Môžu sa dostať do kruhu beznádejnej honby za dokonalosťou. Ten vyzerá tak, že človek žije v presvedčení, že musí byť dokonalý, pochybuje o sebe, a preto sa snaží stále viac a záleží mu len na výkone (Ridenour, 1988). S Lemanom súhlasí Pérez (2018), ktorí dodáva, že očakávanie jedináčika, že všetko má byť správne, môže viesť k frustrácii, prílišnej kritickosti a prokrastinácii. Vzhľadom ku patológii, ktorú so sebou perfekcionizmus prináša a jej prevalenciu v spoločnosti považujeme za dôležité bližšie skúmať faktory, ktoré môžu predpovedať vyššiu mieru perfekcionizmu. Jedným z týchto faktorov môže byť súrodenecké poradie. Táto oblasť však nie je systematicky preskúmaná a jej štúdium môže priniesť zaujímavé výsledky využiteľné v praxi.

3.2 Sebapoňatie

Sebapoňatie (ang. *self-concept*) je psychologický konštrukt, ktorý objasňuje, akú predstavu má človek sám o sebe a o svojom mieste vo svete (Smékal, 2004; Wedlichová, 2008). Je to súhrn všetkých pocitov, názorov a myšlienok, ktoré človek pociťuje či zastáva

a týkajú sa jeho vlastného „jástva“ (Rosenberg, 1989). Tento fenomén v sebe obsahuje čiastkové aspekty, na ktorých sa však rôzni autori nezhodnú. Napríklad podľa Mareša (2013) je sabepoňatie tvorené všeobecné sebahodnotenie, sebaocenenie a vedomie vlastnej ceny. Vágnerová (2010) uvádza sebahodnotenie, sebavedomie, sebadôveru, sebaúctu, sebaakceptáciu, sebalásku a sebareguláciu ako komponenty celkového *self-conceptu*. Typickou vlastnosťou konceptu sabepoňatia je **dynamickosť** (Marcus & Wurf, 1987).

Sebapoňatie môže byť kladné alebo záporné (Cakirpaloglu, 2012). Výskum ukázal, že **pozitívny *self-concept* je pre jedinca prospešný v akademickom a sociálnom prostredí, ale aj pre jeho prežívanie** (Eccles, 2009; Nasir & Lin, 2012). Žiaci s kladným sabepoňatím mali lepšie akademické výsledky (Salami & Ogundokun, 2009), vykazovali vyššiu mieru celkového *well-being* (Mamata & Sharma, 2013).

Self-esteem, slovensky **sebavedomie**, môžeme teda považovať za jednu z komponent sabepoňatia. Obsahuje viacero faktorov ako je fyzický výzor, mentálne schopnosti, jedincove slabiny a silné stránky, jeho vzťah s ostatnými, úspechy, ciele a túžby. Zdravé sabepoňatie je kľúčové pre normálny psychický vývoj, keďže človeku pomáha vyrovnáť sa s nástrahami a sklamaniami, ktoré život prináša (Dani & Dutta, 2008). Súvisom medzi sebavedomím a pohlavím sa zaoberali mnohé štúdie, ktoré jednohlasne potvrdili **vyššie sebavedomie u mužov** (Ah-Kion, 2006; Gecas & Schwalbe, 1983; Lawrence et al., 2006; Martin et al., 2004). Rozsiahla štúdia Robinsa a kolegov, na ktorej sa zúčastnilo viac ako 300 000 participantov vo veku od 9 do 90 rokov, toto zistenie potvrdila a dodala, že sebavedomie koreluje s určitými povahovými črtami. Jedinci s vysokým sebavedomím majú sklon ku vyššej extroverzii, prívetivosti, svedomitosti, otvorenosti a emočnej stabilite. Toto zistenie bolo konštantné naprieč všetkými piatimi etnikami (2001). Blatný a kolektív (2010) skúmal taktiež vzťah medzi sabepoňatím a rôznymi typmi temperamentu a poukázal na vyššiu mieru sebahodnotenia u stabilných extrovertov. Tieto zistenia signalizujú existenciu istej miery vrodenej, ktoré podmieňuje jedincovo vnímanie seba samého.

Na vnímanie fyzickej zložky *self-conceptu* vplýva aj kultúrne prostredie. V štúdiu porovnávajúcej žiakov európskeho a berberského, teda severoafrického, pôvodu skórovali berberi vyššie ako ich európski rovesníci (Harrera et al., 2020). Tie zaujímavé výsledky podnecujú k úvahám o tom, ako prostredie a spoločnosť, v ktorej človek žije, ovplyvňujú jedincovo vnímanie seba samého.

Na sebavedomie sa dá pozeráť aj z genetického hľadiska. Výskum zistil, že na sebavedomie jedinca vplývajú ako vrodene predispozície, tak aj vonkajšie faktory (Beidorn

et al., 2018). *Self-concept* sa vyvíja od raného veku, a to v procese socializácie (Dolejš et al., 2021). U najmenších detí hrajú najdôležitejšiu rolu rodičia (Vágnerová, 2001) ale postupne začínajú byť významné aj ďalšie skupiny a súrodenci. Súrodenci neovplyvňujú len jedincovo sebaopätanie ale aj mieru depresívneho ladenia (Waldinger et al., 2007).

Niekoľko výskumov bralo v otázke sebavedomia a sebaopätania na zreteľ aj **súrodenecké poradie** a zistilo, že jedináčikovia (Brophy, 1989; Bachman, 1970) a prvorození (Coopersmith, 1967; Sears, 1970) skórujú vyššie v hodnotách sebavedomia oproti ľuďom so súrodencom, respektíve mladším súrodencom. Avšak nie všetky štúdie prinášajú rovnaké závery. Nystul (1974) ani Fukuya a kolektív (2021) nenašli rozdiel v hodnotách sebavedomia na základe súrodeneckého pozadia, ba dokonca vo výskume Dani a Dutta (2008) vykazovali druhorození participanti vyššie hodnoty sebavedomia ako ich prvorození súrodenci. Gecas a Pasley (1983) zistili, že ľudia narodení „v strede“ medzi mladším a starším súrodencom skórujú horšie v sebaopätaní. V súčasnosti teda **nie je prijatý jednotný záver** a je potrebné túto oblasť prebádať.

3.3 Osobnostné črty

Slovo osobnosť má veľa definícií. Môže sa chápať ako osobitosť, odlišnosť jedinca od ostatných, alebo ako štruktúra celku jedincovej psychiky. Skúmanie osobnosti v tomto zmysle je analogické ku skúmaniu anatómie a fyziológie ľudského tela (Řičan, 2007). Za synonymum osobnosti by sa dal považovať pojem povaha (Řičan, 2007).

O tom, aké faktory osobnosť obsahuje filozofovali mnohí. Pôvod rôznych dohadov o povahe siaha až do antiky, v ktorej bol prijatý názor, že psychická osobitosť je daná pomerom telesných štiav. Neskôr, v roku 1921, prišiel Kretschmer s myšlienkou, že povaha súvisí s telesnou konštrukciou. Eysenckova dvojdimenzionálna schéma základných dimenzií osobnosti rozdeľujúca ľudí na melancholikov, cholericov, sangvinikov a flegmatikov sa stala notoricky známou. Dnes sa tieto delenia využívajú len okrajovo, avšak jedným z popredných diagnostických inventárov osobnosti sa stal inventár **BigFive**, nazývaný aj NEO (Carikpaloglu, 2012). Ako názov napovedá, počíta s piatimi faktormi. Ide o otvorenosť, svedomitosť, extroverziu, prívetivosť a neuroticizmus.

Aj keď sa na miere dedičnosti osobnosti odborníci nezhodujú, výskum naznačuje, že 50% našej povahy by mohol mať genetický základ a zvyšok byť tvorený prostredím, v ktorom žijeme (Horsburgh et al., 2009; Svedberg et al., 2016). Z toho vyplýva, že jedinca do veľkej miery ovplyvňuje jeho okolie, či už ide o rodičov, súrodencov, rovesníkov či

školské prostredie. Tým, ako súrodenecké poradie vplyva na povahu jedinca sa zaoberalo viacero štúdií. Novozélandskí výskumníci pri tom využili test Big-Six, ktorý dopĺňa 5 faktorov známeho testu povahových črt Big-Five o šiesty faktor – „*honesty-humility*“, preložiteľný ako čestnosť-pokora. Súbor vyše 20 000 dospelých rozdelili do dvoch skupín – ľudí bez a so súrodencom. Záverom bolo, že **medzi skupinami nebol nájdený významný rozdiel**, aj keď boli zistené malé rozličnosti. Jedináčikovia skórovali nižšie v čestnosti-pokore a vo svedomitosti. Na druhej strane mali vyššie skóre neuroticizmu a boli viac otvorení novým skúsenostiam. Zaujímavosťou zistenou Bronferroniho post-hoc korekciou bolo, že na povahu mal vplyv vek. Mladší jedinci vykazovali menšiu mieru pokory, čestnosti a svedomitosti ako starší participanti, avšak vyššiu mieru neuroticizmu a otvorenosti (Stronge et al., 2019). Aj keď výsledky načrtli možné povahové rozdiely, zhrňujúcim konštatovaním je poukázanie na nedostatočný rozdiel v zisteniach na to, aby sme boli schopní vyvodzovať nejaké závery. Nepreukázanie žiadnych charakteristických vlastností jedináčikov potvrdilo predošlé zistenia (Fablo & Polit, 1986; Jefferson et al., 1998; Rohrer et al., 2015).

Eischensová má na povahu jedináčikov iný uhol pohľadu. Do úvahy berie Skinnerovu behaviorálnu teóriu inštrumentálneho podmieňovania, ktorá hovorí, že pozitívne či negatívne dôsledky určitého správania vedú k zmene pravdepodobnosti jeho ďalšieho výskytu (Plháková, 2020). Inými slovami, budeme vykonávať také úkony, ktoré nám prinesú nejakú odmenu. Americká psychologička vychádza z tejto klasickej teórie a predkladá hypotézu, že jedináčikovia musia viac bojovať o priazeň vrstovníkov, a tak sú podmieňovacím mechanizmom naučení byť spoločenskejší. Nepresadzuje názor, že by jedináčikovia na škále extroverzie preukazovali vyššie skóre ako zvyšok populácie. Naopak tvrdí, že jedináčikovia sa musia naučiť mať väčšiu schopnosť adaptovať sa na prostredie. Introvertné dieťa musí preukázať kvality extroverta, pokiaľ chce nadväzovať nové priateľstvá, a naopak, extrovertný jedináčik sa musí vedieť sústrediť aj na vlastné myšlienkové pochody, keď rovesníci nie sú poblízku (Eischens, 2001). Jej tvrdenia nie sú však empiricky podložené a Eischensová vychádza skôr z vlastných pozorovaní, na čo negatívne reagoval aj jej kolega Jones. Podľa Jonesa (2001) je situačná zmena miery spoločenskosti pozorovateľná u všetkých detí, ale nevylučuje, že jedináčik môže byť extrémny prípad takéhoto správania. Otázka toho, ako neprítomnosť súrodencov ovplyvňuje povahu zostáva naďalej zahalená plášťom nevedomosti.

4 VPLYV RODINNÉHO PROSTREDIA NA JEDINCA

Väčšina ľudí vyrastá v rodine, a tá ich bezpochyby ovplyvňuje. Často sa hovorí o vplyve, aký majú na jedinca rodičia, avšak netreba zabúdať ani na dopady pôsobenia súrodencov. Americký vedec Shawn Whiteman sa dokonca domnieva, že vzťahy jedinca so súrodencami sú silnejšími prediktormi správania ako jeho vzťahy ku rodičom a rovesníkom (Weir, 2022). V tejto kapitole sa bližšie pozrieme na vzťah rodič-dieťa v podkapitole *Výchovné štýly*, ale neopomenieme ani vzťahy medzi súrodencami.

4.1 Výchovné štýly

Rodina je dynamickým celkom, ktorý prechádza rôznymi zmenami a svoju úlohu zohráva pri socializácii a edukácii jedinca (Gillnerová et al., 2011). Výchovou detí sa zaoberali mnohí myslitelia minulosti, akým bol napríklad Jan Amos Komenský, John Locke či Jean-Jacques Rousseau. Téma rodiny a výchovy nie je opomínaná ani dnes, ba naopak, v súčasnosti sa jej venujú stovky rôznych titulov. Od 60tych rokov sa v rámci pôsobenia rodičov na dieťa hovorí o **výchovných štýloch**. Tento pojem zahŕňa interakcie v rodine, praktiky výchovy, či vzájomné očakávania členov rodiny, ktoré dokopy vytvárajú klímu rodiny (Vávra et al., 2021). Priekopníčkou ich výskumu a zároveň autorkou dodnes najcitovanejšej typológie je Diana Baumrindová, ktorú neskôr doplnili Maccoby a Martin. Baumrindová (1967) identifikovala 3 typy výchovných štýlov, a to:

- a. **autoritársky** (ang. *authoritarian*),
- b. **autoritatívny**/opretý o autoritu (ang. *authoritative*),
- c. **tolerantný** (ang. *permissive* alebo *indulgent*).

Toto rozdelenie bolo skompletizované v roku 1983, kedy k nemu pribudol štvrtý typ výchovného štýlu, a to typ **zanedbávajúci** (ang. *neglectful*) (Maccoby & Martin, 1983). Výchovná klíma sa podľa Baumrindovej dá popísať podľa dvoch osí. Prvou je emocionálna väzba medzi rodičom a dieťaťom, podľa ktorej môžu byť rodičia buď odmietajúci alebo akceptujúci. Druhá dimenzia rozdeľuje rodičov podľa miery kontroly a toho, aké nároky od potomka vyžadujú (Čáp et al., 2000).

Bližší popis štyroch štýlov výchovy poskytuje Fontana (2003). Hovorí, že pri autoritatívnom rodičovskom štýle vyžadujú rodičia od detí, aby sa správali zodpovedajúco ich veku a schopnostiam. Títo rodičia sú vreľí, orientovaní na dieťa, ktoré je nezávislé, priateľské, spokojné a úspešné. Tento spôsob výchovy sa všeobecne považuje za najprospešnejší. Presadzovaním moci a ovládaním bez vrelosti sa vyznačuje autoritársky štýl výchovy, ktorý u dieťaťa podnecuje sociálnu izoláciu a stratu spontaneity. Môže mať iný dopad na správanie a prežívanie chlapcov a dievčat. U chlapcov môže vzbudzovať agresívne správanie, u dievčat vyššiu závislosť na okolí. Tretím typom je tolerantný štýl, inak nazývaný aj zhovievavý, ktorý od dieťaťa žiada málo a rodičia mu nevymedzujú hranice (Gillernová et al., 2011). Posledný, zanedbávajúci typ, pridaný Maccoby a Martinom v roku 1983, je charakteristický u rodičov, ktorí sú ľahostajní voči dieťaťu, neprejavujú dostatočný záujem, vyhýbajú sa obojstrannej komunikácii a sú príliš zamestnaní svojimi činnosťami. To môže pochopiteľne na dieťaťi zanechať značné následky. Tie sa môžu prejaviť vo forme nedostatku sústredenia, sklonom k náladovosti, nezájmu o školskú výuku či požívaniu návykových látok (Fontana, 2003). Okrem nami popisovaného modelu výchovných štýlov existuje mnoho iných prístupov a rozdelení, ktorých autormi sú napríklad Kurt Lewin, Earl Schaefer, či český psychológ Jan Čáp.

V rokoch 2000-2002 v Českej republike prebiehal kvantitatívny výskum, ktorý predložil informácie o distribúcii foriem emočného vzťahu v štýloch rodičov (Gillerová et al., 2011). Bolo zistené, že dievčatá uvádzali extrémne kladný vzťah ku matke i otcovi častejšie než chlapci. Pozitívny emočný vzťah je taký, ktorý sa rozvíja a zároveň prejavuje vzájomnou komunikáciou a prebieha v príjemnej klíme. Dieťa je v ňom akceptované a podporované rodičmi. Čo sa týka miery riadenia, akú v českých rodinách využívajú rodičia, v reflexii dievčat aj chlapcov **jasne prevažuje slabé výchovné riadenie otcov aj matiek**, ktoré je spájané s kladným emočným vzťahom ku rodičovi (Gillerová, 2008, 2009). Daný výskum analyzoval aj zmeny rodičovského riadenia v čase, konkrétne porovnával jeho distribúciu v rokoch 1991 a 2002. Rozbor ukázal, že výchovné riadenie sa rapídne zmenilo. Signifikantne narástol podiel slabého riadenia a klesol podiel silného a stredného riadenia. Vyššie čísla boli avšak pozorované aj pri rozpornom riadení, ktoré kladie na dieťa veľa požiadaviek, ktoré sú však stanovené len občasne a s náhodnou kontrolou, čo vytvára pre dieťa nejasné a nepriehľadné situácie (Gillerová et al. 2011).

Dopady rodičovských štýlov boli skúmané vo viacerých štúdiách. Jedna z nich poukázala na ich súvislosť so sebavedomím (ang. *self-esteem*) španielskych adolescentov.

Pri účasti takmer 1500 participantov prišla k záveru, že **tolerantná výchova** u dospelávajúceho podporuje **vyššie sebavedomie**, zatiaľ čo adolescenti vychovávaní **autoritárskou výchovou skórovali v dotazníku sebavedomia najnižšie** (Martínez & García, 2007).

Iný výskum bližšie objasnil dopady rôznych štýlov výchovy na akademické výsledky. Čínski výskumníci zistili, že autoritársky typ negatívne koreluje s dobrými výsledkami v škole, zatiaľ čo autoritatívny vplyva pozitívne na výkon dieťaťa v škole (Pong et al., 2010) (porov. kap. 2.2.1.). Zaujímavé výsledky prinieslo aj pozorovanie stravovacích návykov. Ukázalo sa, že deti vedené tolerantným typom výchovy majú väčšie riziko byť obéznymi a mávajú nezdravšie návyky (Lopez et al., 2018).

Jedinca neovplyvňuje len výchovný štýl jeho rodičov, ale aj ich povaha (Prinz et al., 2009) a to, ako boli oni sami vychovávaní, keďže rodičia môžu preberať výchovné praktiky od ich vlastných rodičov (Kerr et al., 2009). V detskom veku nepôsobia len rodičia na deti, ale aj deti na svojich rodičov. Temperament dieťaťa môže ovplyvniť prežívanie rodiča. Rodič bude inak reagovať na „bezproblémové usmievané“ dieťa ako na „problematické“ dieťa (Kiff et al., 2011).

Vzťah medzi rodičom a dieťaťom má bezpochyby vplyv na prežívanie a správanie dieťaťa. Pozitívny vzťah k rodičom môže dieťa podmieniť ku zdravému utváraniu si vzťahov mimo rodiny, regulácii emócií, zvládaniu stresu a ovplyvňuje celkový psychický, jazykový a sociálny vývoj (Parenting Northern Ireland, 2018).

4.2 Vzťahy so súrodencami

Tak, ako je téma výchovy bohatá na početné teórie vysvetľujúce rôzne mechanizmy, existuje aj **mnoho výskumov**, ktoré sa zaoberajú tým, ako výchova vplyva na jedinca, či už počas detstva a dospelovania, ale aj v dospelosti. V predošlých kapitolách sme sa bližšie pozreli na to, ako môže poradie, v ktorom sa jedinec narodí, ovplyvniť jeho tendencie k prežívaniu či správaniu a ako ho môžu ovplyvniť rodičia. Netreba však zabúdať na to, že **človeka nepochybne ovplyvňujú aj konkrétne vzťahy** s ľuďmi, ktorí sú mu najbližšie, ktorými často bývajú práve súrodenci.

Longitudinálna štúdia skúmajúca 229 mužov v priebehu 30 rokov ukázala, že negatívne, **slabo zakotvené vzťahy mužov s ich súrodencami pred ich dvadsiatym rokom života sú prediktorom depresie v dospelosti** (Waldinger et al., 2007). Pozitívny

vzťah so súrodencom môže naopak pomôcť človeku lepšie zvládnuť stresujúce situácie ako je napríklad šikana alebo hostilné správanie zo strany rodičov (Feinberg et al., 2012). Na druhej strane môžu súrodenecké vzťahy pôsobiť aj nežiaduco. Starší súrodenci majú moc **ovplyvniť rizikové správanie**, konkrétne konzumáciu alkoholu, u ich mladšieho súrodenca. To jednak priamo, ale aj nepriamo, teda tým, že pomáhajú ich súrodencom utvoriť si obraz a očakávania spojené s alkoholom (Whiteman et al., 2016). Tieto závery potvrdzuje aj Gallagher a kolegovia (2018) a dodáva, že negatívny vzťah so súrodencom nevlýva len na mieru depresie a rizikové správanie, ale aj na **nízku sebahodnotu**.

V tejto kapitole sme sa snažili poukázať na to, že aj keď človeka môže ovplyvniť poradie, v ktorom sa narodil a to, či má alebo nemá súrodencov, pôsobia naňho aj iné vplyvy. To, akým výchovným štýlom vedú rodičia svoje dieťa a to aké majú navzájom vzťahy je kľúčové pre psychické zdravie jedinca. Preto zdôrazňujeme nutnosť nahliadať na súrodenecké konštalácie celostne ale i individuálne a brať na zreteľ rôzne faktory, ktoré môžu tvarovať jedinca do jeho súčasnej podoby.

VÝSKUMNÁ ČASŤ

5 VÝSKUMNÝ PROBLÉM

V teoretickej časti práce sme sa venovali priblíženiu historického a súčasného pohľadu na „jedináčikovstvo“, ale aj na vyrastanie a život so súrodencom. Takisto sme popísali vybrané aspekty, ako je perfekcionizmus, sebapoňatie a osobnostné črty, ktoré boli do istej miery v kontexte „jedináčikovstva“ skúmané. V súčasnosti evidujeme mieru plodnosti na Slovensku na úrovni 1,5 dieťaťa na ženu a priemer Európy poukazuje na celosvetovo najnižšiu plodnosť (The World Bank, n.d.). S tým súvisí rastúci počet ľudí bez súrodenca a aktuálnosť tematiky. V Slovenskej republike však výskum súrodeneckých konštalácií nie je tak rozšírený, aj keď sa týka každého jedného z nás, a preto je našou snahou túto tému obohatiť o nové informácie. Vo výskumnej časti práce sa čitateľ môže zoznámiť so spôsobom, ako sme sa rozhodli danú problematiku výskumne prebádať.

5.1 Výskumné otázky a ciele

Cieľom bakalárskej práce je popisne a štatisticky zmapovať problematiku „jedináčikovstva“ v našich zemepisných šírkach a v našom socio-kultúrnom kontexte. Naším zámerom je popísať spoločné osobnostné charakteristiky jedináčikov a zistiť, či sa v niečom líšia od populácie, ktorá má súrodenca a či samotný status jedináčika so sebou nesie predispozície k istým rysom. Zistené informácie môžu slúžiť k lepšiemu pochopeniu špecifik jedináčikov. Do úvahy budeme brať široké spektrum aspektov. Budeme sa zameriavať na zisťovanie typu výchovy, akademické výsledky, sebapoňatie, osobnostné charakteristiky BIG 5 a perfekcionizmus.

Na základe výskumných cieľov a teoretických poznatkov sme si stanovili **6 výskumných otázok**:

1. Aké osobnostné vlastnosti, sebapoňatie a perfekcionizmus majú jedináčikovia?
2. Líšia sa jedináčikovia a ľudia so súrodencom v hodnotách sebapoňatia?
3. Líšia sa jedináčikovia a ľudia so súrodencom v hodnotách perfekcionizmu?
4. Líšia sa jedináčikovia a ľudia so súrodencom v osobnostnom profile BIG 5?
5. Líšia sa jedináčikovia a ľudia so súrodencom v akademických výsledkoch?
6. Dosahujú jedináčikovia vyššie vzdelanie ako ľudia so súrodencom?

5.2 Výskumné hypotézy

Na základe našich cieľov a výskumných otázok sme si stanovili 18 štatistických hypotéz. Pre lepšiu prehľadnosť sú hypotézy rozdelené do kategórií.

OSOBNOSTNÉ CHARAKTERISTIKY

H1: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **nižšiu mieru otvorenosti** než ľudia so súrodencom.

H2: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru svedomitosti** než ľudia so súrodencom.

H3: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **nižšiu mieru extroverzie** než ľudia so súrodencom.

H4: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru prívetivosti** než ľudia so súrodencom.

H5: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru neuroticizmu** než ľudia so súrodencom.

Hypotézy 1 až 5 sa viažu k osobnostným charakteristikám, ktoré sú faktormi dotazníka Big Five. Aj na základe predošlých štúdií zostáva otázka rozdielov v povahe otvorená, aj keď výskum načrtáva, že by žiadne výrazné odchýlky nemali byť pozorovateľné (Fablo & Polit, 1986; Jefferson et al., 1998; Rohrer et al., 2015; Stronge et al., 2019). Tieto zistenia sme sa rozhodli preveriť v rámci slovenskej populácie, keďže výskumy majú svoj pôvod v rôznych krajinách a výsledky môžu byť ovplyvnené kultúrou.

PERFEKCIONIZMUS

H6: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru obáv z chýb a pochybovania o konaní** než ľudia so súrodencom.

H7: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru zaoberania sa očakávaním a hodnotením rodičov** než ľudia so súrodencom.

H8: Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru prehnane vysokých osobných nárokov** než ľudia so súrodencom.

H9: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **vyššiu mieru zaoberania sa presnosťou, poriadkom a organizáciou** než ľudia so súrodencom.

H10: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **vyššiu mieru perfekcionizmu** než ľudia so súrodencom.

Podľa Lemana (2016) je perfekcionizmus charakteristickou vlastnosťou jedináčikov. Hovorí, že sa môžu dostať do kruhu beznádejnej honby za dokonalosťou. To znamená, že človek žije v presvedčení, že musí byť dokonalý, pochybuje o sebe, a preto sa snaží stále viac a záleží mu len na výkone (Ridenour, 1988). S Lemanom (2016) súhlasí Pérez (2018), ktorý dodáva, že očakávanie jedináčika, že všetko má byť správne, môže viesť k prílišnej kritickosti. Tieto teórie však neboli doložené empirickými dátami. Preto sme sa rozhodli štatistiky preskúmať úroveň perfekcionizmu u ľudí, ktorí súrodencia majú a tých, ktorí súrodencia nemajú. Hypotézy 6-9 sa vzťahujú ku 4 faktorom nami využitého dotazníka *Frost Multidimensional Perfectionism Scale (FMPS)*.

SEBAPŇATIE

H11: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty v sociálnej prispôsobivosti** než ľudia so súrodencom.

H12: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **vyššie hodnoty v práci a štúdiu** než ľudia so súrodencom.

H13: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty vo fyzickom zjave** než ľudia so súrodencom.

H14: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty v odolnosti voči úzkosti** než ľudia so súrodencom.

H15: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty oblúbenosti v kolektíve** než ľudia so súrodencom.

H16: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty v zmysle a seberealizácii** než ľudia so súrodencom.

H17: Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty sebapoňatia** než ľudia so súrodencom.

Viacere výskumy sebapoňatia brali do úvahy aj súrodenecké poradie. Prinášajú však rozporuplné závery, a preto vnímame ako podstatné tento vzťah preskúmať. Staršie

výskumy prezentovali vyššie hodnoty sebapoňatia u jedináčikov (Brophy, 1989; Bachman, 1970), iné u druhorodených (Dani & Dutta, 2008). Nystul (1974) a Fukuya a kolektív (2021) však nenašli štatisticky významný rozdiel v hodnotách sebapoňatia na základe súrodeneckého pozadia. Hypotézy 11-16 odzrkadľujú 6 faktorov *Dotazníka sebepoňatia (DOS)*.

AKADEMICKÉ VÝSLEDKY

H18: Jedináčikovia dosahujú **lepšie akademické výsledky** ako ľudia so súrodencom.

V minulosti bol nájdený vzťah medzi súrodeneckým poradím a výsledkami v škole. Najstarší súrodenci dosahovali lepšie výsledky ako ich mladší súrodenci (Horner et al., 1998). To podnecuje k hypotéze, či by jedináčikovia takisto nemohli dosahovať lepšie akademické výsledky.

6 TECHNICKÝ PRIEBEH VÝSKUMU

Po oboznámení sa s dostupnou literatúrou venujúcou sa „jedináčikovstvu“ a súrodeneckému poradiu a na základe nášho cieľa zmapovať rozdiely medzi jedináčikmi a ľuďmi so súrodencom sme zvolili kvantitatívny design výskumu. Kvôli absencii štandardizovaných dotazníkov, ktoré by mapovali súrodenecké poradie a aspekty, ktoré s ním súvisia, sme sa pre lepšie zorientovanie v problematike rozhodli realizovať 5 rozhovorov s jedináčikmi pred samotnou kvantitatívnou časťou výskumu. Tie nám pomohli v našom zámere vytvoriť dotazník, ktorý slúžil k hlavnému účelu štúdie. V kapitole *Technický priebeh výskumu* popisujeme proces realizácie štúdie, ktorý prebiehal v dvoch fázach a etické aspekty výskumu.

6.1 Prvá, kvalitatívna fáza výskumného projektu

Prvá fáza nášho projektu sa dá nazvať fázou prípravnou. Interview realizované v tomto kroku nám pomohli následne v procese tvorby dotazníka vlastnej konštrukcie. Realizovali sme 5 pološtrukturovaných interview s jedináčikmi vo veku od 21 do 69 rokov. Jednalo sa o dvoch mužov a tri ženy rôzneho dosiahnutého vzdelania, pôsobenia či bydliska. Participanti boli do rozhovoru vybraní formou zámerného výberu.

Cieľom tejto fázy bolo identifikovanie aspektov a okruhov týkajúcich sa témy „jedináčikovstva“. Tematické okruhy, na ktoré sme sa zamerali boli participantmi vnímané výhody a nevýhody „jedináčikovstva“ či dopad, ktorý na nich v dospelosti absencia súrodenca v ich živote má. Podstatné boli pre nás takisto ich akademické výsledky, štýl výchovy ich rodičov a jej vplyv, ich osobnostné črty a sklony ku depresii či perfekcionizmu. Ako zaujímavosť uvádzame, že na otázku „*Keby ste si mohli vybrať, zostali by si radšej jedináčikom alebo mali súrodenca?*“ odpovedali štyria z piatich respondentov, že by radšej mali súrodenca. Po analýze odpovedí sme sa rozhodli niektoré z otázok zakomponovať do ďalšej fázy štúdie.

6.2 Druhá, kvantitatívna fáza výskumného projektu

V druhej etape výskumu sme po analýze odpovedí participantov z rozhovorov zostrojili *Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodenca) – DVAZIJ* (Poprocká &

Dolejš, 2021a). Tento dotazník, obsahujúci 44 otázok, sa zameriaval na zistenie sociodemokratických údajov respondentov, ich súrodeneckého pozadia, úspechov v škole, informácií týkajúcich sa výchovy, rodiny a iných charakteristík. Tento dotazník prešiel **pilotnou štúdiou**. Vďaka komentárom a pripomienkam 9 respondentov sme boli schopní upraviť gramatickú, obsahovú aj formálnu stránku dotazníka do finálnej podoby. Celé znenie dotazníku DVAZIJ prikladáme v prílohách práce.

Po finalizácii nášho dotazníku DVAZIJ sme začali s kompletizáciou dotazníkovej batérie. Všetky jej komponenty sú čitateľovi detailnejšie priblížené v nasledujúcej kapitole. Jedna z nami použitých štandardizovaných metód nebola dostupná v slovenskom jazyku, a tak **sme metódu *Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT)*** (v anglickom originále: *Frost Multidimensional Perfectionism Scale (FMPS)*) (Frost & Marten, 1990; Stober, 1998) **previedli z anglického do slovenského jazyka**. Pri procese prekladu sme sa riadili odporúčením Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO, n.d.). Prvým krokom bol preklad metódy 5 ľuďmi, ktorých rodný jazyk je slovenčina a majú kompetencie v preklade do angličtiny. Následne boli ich preklady porovnávané odborným panelom, ktorý sa snažil vybrať najvhodnejšiu verziu položiek. Výsledkom bolo kompletne znenie slovenskej verzie škály, ktorá bola po pilotnej štúdii a spracovaní poznatkov z nej zaradená do testovej batérie, ktorú sme využili na účely tejto práce.

Po skompletizovaní dotazníkovej batérie nastala fáza zberu dát, ktorá prebiehala po dobu 7 mesiacov v internetovom prostredí v dobe od mája do novembra roku 2022.

6.3 Etické aspekty výskumu

Výskum sa riadil **etickými normami a zásadami** zhrnutými v metakódexe etiky vydanom Európskou federáciou psychologických asociácií EFPA (the European Federation of Psychologists' Associations, 2005). Počas všetkých fáz výskumu bola zachovaná anonymita respondentov a dobrovoľnosť účasti. Participáciou na dotazníkovom šetrení súhlasili respondenti s tým, aby nimi poskytnuté dáta využil výskumný tím v odborných publikáciách ako anonymizované dáta. Keďže výskum neprebíhal formou face-to-face a výskumník nebol v priamom kontakte s účastníkmi štúdie, venovali sme zvýšenú pozornosť informovanosti respondenta. Pred vyplňovaním boli participanti oboznámení so spracovaním osobných údajov obsiahnutých v testovej batérii v zmysle §18 ods. 1 zákona 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a zákona č. 199/1994 Z. z. o psychologickej

činnosti a Slovenskej komore psychológov. Takisto mali možnosť kontaktovať výskumný tím v prípade otázok či komentárov.

Dáta poskytnuté každým respondentom boli číselne kódované. Kód bol priradený automaticky bez zásahu výskumníka. Tým spôsobom nemal realizátor výskumu možnosť dáta zneužiť či porušiť anonymitu.

7 METÓDY ZÍSKAVANIA DÁT

Pre účely získania dát sme sa rozhodli využiť **3 štandardizované metódy** na zistenie:

- osobnostných rysov participantov: *Big Five Inventory (BFI 10)* (Rammstedt & John, 2007; Hřebíčková et al., 2006; Považanová & Dolejš, 2020),
- perfekcionizmu: *Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT)* (Frost & Marten, 1990; Stober, 1998; Poprocká & Dolejš, 2021b),
- a sebapoňatia: *Dotazník sebapoňatia-18 (DOS-18)* (Dolejš et al., 2021a; slovenská verzia: Čerešník, 2021).

Tieto nami **použité metódy sme obohatili o *Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodenca) – DVAZIJ*** (Poprocká & Dolejš, 2021a), čo je nami zostrojený dotazník. Proces zostrojovania dotazníka je bližšie popísaný v predchádzajúcej kapitole. Pre toto doplnenie sme sa rozhodli z dôvodu, že sme v rámci výskumu „jedináčikovstva“ chceli pokryť viac aspektov. Skompletizovaná dotazníková batéria teda obsahovala celkovo 4 časti s počtom otázok približne 95.

7.1 Big Five Inventory (BFI 10)

Zisťovanie osobnostných rysov a charakteristík je v psychológii veľmi rozšírené. Rozšíreným nástrojom, ktorý túto možnosť poskytuje je inventár Big Five, ktorý v pôvodnom znení obsahuje 44 položiek (Goldberg, 1992). Rammstedt a John (2007) predstavili skrátenú, 10-položkovú, verziu, ktorá je v súčasnosti využívaná v mnohých výskumoch. Preukázali jej reliabilitu na hodnote 0,85 a vysokú koreláciu položiek s položkami v pôvodnej dlhšej verzii. Pre jej časovú nenáročnosť a kvality sme sa rozhodli využiť práve túto verziu a zakomponovať ju do našej dotazníkovej batérie. Inventár obsahuje notoricky známych 5 faktorov: extroverziu, prívetivosť, svedomitosť, otvorenosť a neuroticizmus. Ku každému faktoru spadajú dve položky, pričom jedna je vždy reverzná.

Príklad položiek:

- *Považujem sa za niekoho, kto je zvyčajne dôverčivý.* (položka č. 2)
- *Považujem sa za niekoho, kto robí svoju prácu dôkladne.* (položka č. 8)

7.2 Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT)

V roku 1990 vytvorili Frost a Marten inventár, ktorý slúžil na detekciu črt perfekcionizmu. Obsahoval šesť faktorov. Kvôli diskusiám a pochybovaní vedcov o správnosti ich modelu sa o osem rokov neskôr rozhodol Stöber (1998) preveriť ich výsledky a faktory Hornovou paralelnou analýzou. Na základe jeho zistení upravil faktory a zredukoval ich na štyri subškály merajúce: a) obavy z chýb a pochybovanie o konaní, b) zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov, c) prehnane vysoké osobné nároky a d) zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou. Validita Stöberovej verzie dotazníku bola preverená vo viacerých štúdiách, ktoré preukázali jej koreláciu s viacerými vážnymi problémami akými sú úzkosť, nespavosť, sociálna fóbia či črty obsenantno-kompulzívnej poruchy (NovoPsych, 2021). Vďaka jej kvalitám sme sa rozhodli použiť práve túto verziu, ktorá obsahuje celkovo 35 položiek.

Príklad položiek:

- *Stanovujem si vyššie ciele ako väčšina ľudí.* (položka č. 12)
- *Urobiť niečo správne mi trvá dlho.* (položka č.33)

7.3 Dotazník sebapoňatia-18 (DOS-18)

Tento inventár zisťuje sebapoňatie jedinca na základe 6 faktorov. Autori dotazníka brali do úvahy oblasť súžitia v rámci rodiny, fungovanie v profesijnom či študijnom živote, telesné sebapoňatie, vyrovnané prežívanie, prijatie jedinca sociálnym okolím mimo rodiny, šťastím a spokojnosťou, ale aj vnímaným presahom a zmyslupnosťou existencie (Dolejš et al., 2021b). Štandardizačný súbor tejto metódy pochádzal z českého prostredia, čiže prostredia geograficky a kultúrne blízkeho tomu slovenskému, čo v kontexte našej štúdie považujeme za výhodu. Dlhšia verzia dotazníka obsahuje 36 otázok. My sme sa však rozhodli použiť skrátenú verziu obsahujúcu polovičný počet otázok. Celkové skóre skrátenej verzie metódy dosahuje vysokú mieru reliability, a to hodnotu okolo 0,9.

Príklad položiek:

- *V zamestnaní/v škole som úspešný/úspešná.* (položka č. 2)
- *Chcel/chcela by som mať iné telo.* (položka č. 15)

8 VÝSKUMNÝ SÚBOR

Základným súborom bola celá populácia Slovenskej republiky, ktorá má v súčasnosti približne 5,4 milióna obyvateľov. Prirodzene, najmladšia časť obyvateľstva nie je spôsobilá poskytnúť pre nás relevantné dáta. Na Slovensku tvorí skupina ľudí do veku 14 rokov 16% obyvateľstva, čo predstavuje približne 870tisíc detí a mladistvých (Ringier Slovakia Media, 2021). Keďže sa však téma „jedináčikovstva“ či súrodeneckých konštalácií týka každého jedného človeka, nebol náš výskumný súbor ohraničený podľa pohlavia, dosiahnutého vzdelania či iných parametrov. Jediným ohraňčením bol vek od 15 rokov, horná hranica pre vek nebola určená

Participanti boli oslovení pomocou sociálnych sietí, konkrétne Instagramu a rôznych skupín v rámci internetovej platformy Facebook. Zber dát trval 7 mesiacov od mája do novembra roku 2022. Po finálnom vyselektovaní dát tvoril výskumný súbor **1433 participantov**. V tejto kapitole bližšie priblížime povahu tohto súboru tým, že sa bližšie pozrieme na charakteristiky ako je pohlavie, bydlisko, vek či súrodenecké pozadie respondentov.

Tabuľka 1: Zastúpenie respondentov podľa pohlavia

	Počet	Percentuálne zastúpenie
Ženy	1184	82,62
Muži	249	17,38

Tabuľka 2: Zastúpenie respondentov podľa súrodeneckého pozadia

	Počet	Percentuálne zastúpenie
Jedináčikovia	144	10,05
Ľudia, ktorí majú súrodencia	1289	89,95

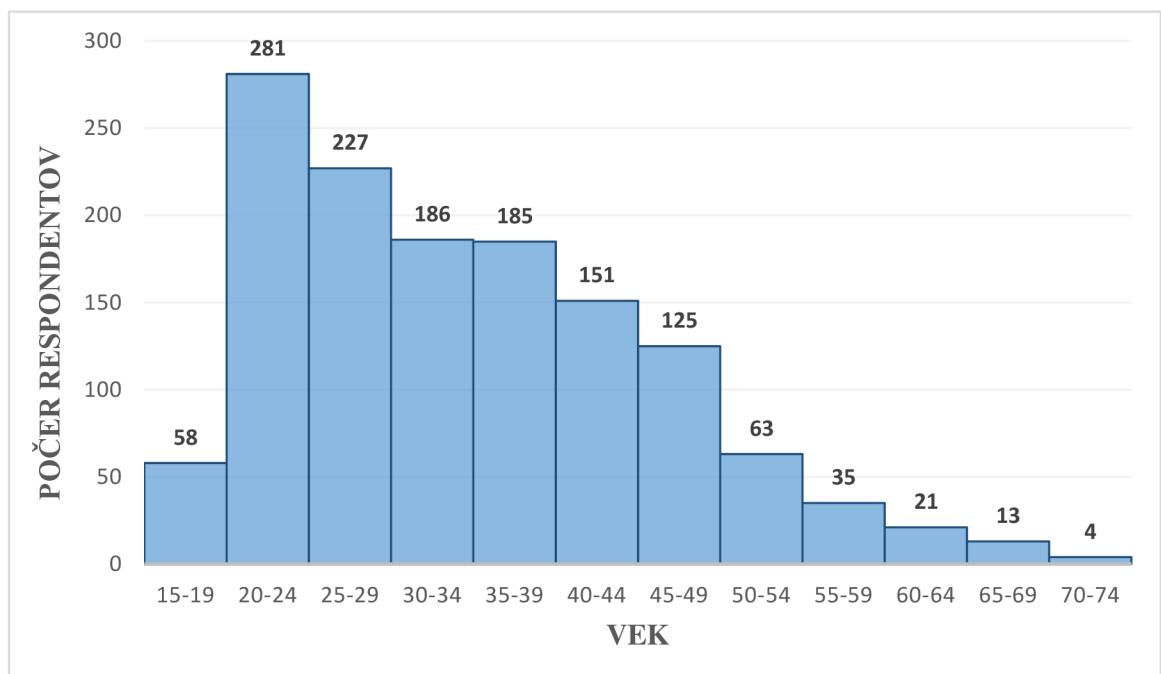
Štúdie sa zúčastnilo viac žien ako mužov, a to v pomere 1184 žien ku 249 mužom. Toto rozloženie medzi pohlaviami v nás vzbudzuje otázku, prečo dotazník vyplňalo viac žien ako mužov. Zo štatistík zisťujeme, že ženy sú častejšími užívateľmi Facebooku ako muži. Tvoria 52,7% všetkých užívateľov tejto sociálnej siete na Slovensku (Statista, 2023).

Iné vysvetlenie poskytuje Royallová (2020), ktorá tvrdí, že pri samovýbere majú ženy väčšiu tendenciu zapájať sa do online dotazníkov ako muži.

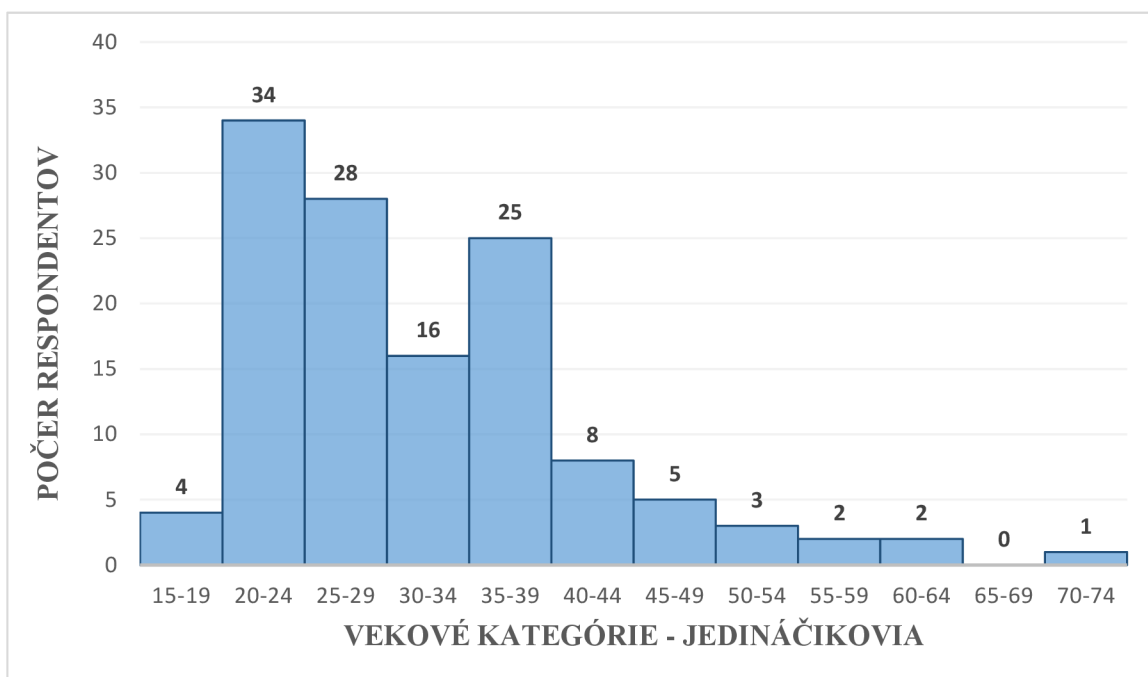
Zaujímavosťou je, že 903 participantov (63,41%) uviedlo, že bývajú v meste, kým 521 (36,59%) býva na dedine. Zvyšných 9 respondentov pri otázke na bydlisko neuviedlo odpoveď.

Respondenti, ktorí vyplnili dotazník sa pohybovali **vo vekovom rozpätí od 15 do 74 rokov**. 85 zo všetkých účastníkov výskumu sa rozhodlo na otázku veku neodpovedať. Graf 1 zobrazuje vekové rozdelenie u všetkých participantov bez ohľadu na ich súrodenecké pozadie. Na ňom vidíme, že najpočetnejšiu skupinu participantov predstavujú 20 až 24-roční. Potom sa s rastúcim vekom tendencia vyplňania nášho dotazníka znižuje. **Priemerný vek** respondenta bol **34,1 rokov (SD ± 11,40) a medián** mal hodnotu **32 rokov**. Grafy 2 a 3 znázorňujú vekového rozloženia oddelene u dvoch skupín – u jedináčikov a ľudí so súrodencom. Vidíme, že v oboch skupinách bola skupina 20 až 24-ročných najviac zastúpená.

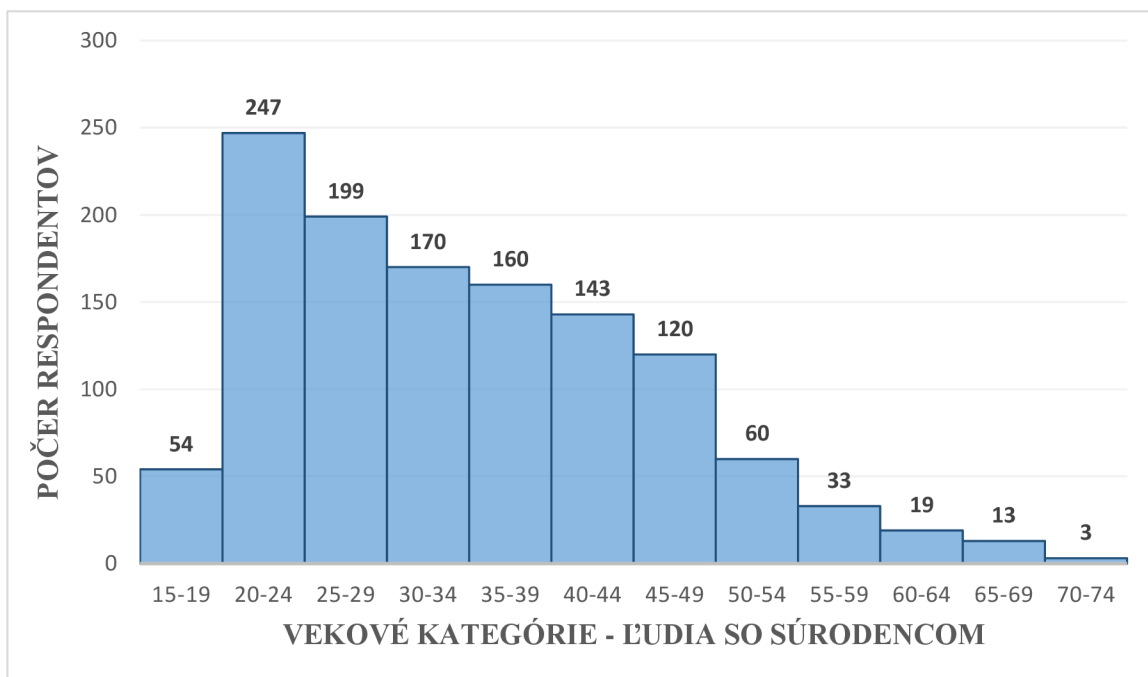
Graf 1: Zastúpenie respondentov podľa vekovej kategórie

Graf 2: Zastúpenie JEDINÁČIKOV podľa vekovej kategórie

Graf 3: Zastúpenie ĽUDÍ SO SÚRODENCOM podľa vekovej kategórie

Na výskume sa teda podieľalo celkovo 1433 participantov vo vekovom rozpätí 15 až 74 rokov. Po popise výskumného problému, technického priebehu výskumu, metód získavania dát a výskumného súboru prejdeme na ďalšiu, kľúčovú časť práce, a to samotné výsledky analýzy a interpretáciu výsledkov.

9 METÓDY SPRACOVANIA A ANALÝZY DÁT

Dáta poskytnuté respondentmi boli po vyplnení dotazníka automaticky konvertované do tabuľky programu Microsoft Excel. Celkovo bolo zaznamenaných 1532 vyplnených testových batérií, ktoré avšak prešli podrobnou kontrolou a čistením, na základe ktorého bolo 99 testových batérií vyradených. Snažili sme sa využiť čo najviac poskytnutých dát, a tak sa celkový počet respondentov pri jednotlivých položkách v dotazníku DVAZIJ a pri štandardizovaných metódach: FMSP, DOS a BFI 10 líši. To napríklad z dôvodu vynechania jednej z metód respondentom, ale vyplnením zvyšku testovej batérie. Pokiaľ respondent neodpovedal na jednu otázku v rámci jedného faktoru štandardizovaného dotazníka, predpokladanú odpoveď sme imputovali na základe priemeru daného faktoru u daného jedinca. Po finalizácii dátovej matice boli dáta prevedené do programu Statistica, analyzované a interpretované.

Pri štatistickej analýze využívame **neparametrický Mann-Whitney U test**, ktorý umožňuje porovnanie dvoch na sebe nezávislých skupín, s použitím korekcie pre mnohopočetné testovanie. Výhodou tohto štatistického testu je, že nevyžaduje normálne rozdelenie sledovanej veličiny. Hypotézy budeme testovať na troch hladinách, a to 0,05; 0,01 a 0,001. Mieru účinku posudzujeme na základe $AUC = \text{Area Under Curve}$. Táto štatistika vyjadruje pravdepodobnosť, že náhodne vylosovaný prvok zo skupiny X (v našom prípade skupina ľudí so súrodencom) bude mať vyššiu hodnotu ako náhodne vylosovaný prvok zo skupiny Y (v našom prípade skupina jedináčikov) (Dostál, n.d.).

10 VÝSLEDKY

Táto kapitola prezentuje hlavné výsledky. Prvá podkapitola ponúka predstavenie výsledkov získaných dotazníkom vlastnej konštrukcie – DVAZIJ. Ďalšie podkapitoly predstavujú výsledky štatistickej analýzy troch nami použitých štandardizovaných metód – BFI 10, FMPS-SK-ADULT a DOS-18.

10.1 Výsledky získané na základe dotazníka DVAZIJ

V dotazníku DVAZIJ sme sa participantov pýtali na rôzne oblasti ich života. V tejto podkapitole pomocou názorných tabuliek priblížime čitateľovi výsledky získané práve z tohto dotazníka a deskriptívne popíšeme vybrané aspekty života sledovanej skupiny.

10.1.1 Vzdelanie, akademické výsledky a schopnosti

Jednou z premenných, na ktoré sme sa chceli bližšie pozrieť, bolo vzdelanie respondentov. Pýtali sme sa ich na ich najvyššie dosiahnuté vzdelanie (tab. 3), ktoré však nemusí byť definitívne s ohľadom na vekové rozloženie výskumného súboru a na typ strednej školy, ktorú respondenti navštevovali alebo navštevujú (tab. 4). Zaujímalo nás, či nenájdeme nejaký výrazný rozdiel medzi porovnávanými skupinami, čo sa však nepotvrdilo.

Tabuľka 3: Zastúpenie respondentov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania

Dosiahnuté vzdelanie	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
Základné	0 (0,0)	39 (3,1)	39 (2,8)
Stredné s výučným listom	2 (1,4)	31 (2,4)	33 (2,3)
Stredné s maturitou	56 (39,1)	480 (37,7)	536 (37,9)
Vyššie odborné	2 (1,4)	32 (2,5)	34 (2,4)
Vysokoškolské bakalárske	26 (18,2)	173 (13,6)	199 (14,1)
Vysokoškolské magisterské/inžinierske	51 (35,7)	477 (37,5)	528 (37,3)
Vysokoškolské doktorandské	6 (4,2)	40 (3,2)	46 (3,2)

Celkové N: 143

Celkové N: 1272

Celkové N: 1415

Tabuľka 4: Zastúpenie respondentov podľa typu navštevovanej strednej školy

Typ strednej školy	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
4-ročné gymnázium	46 (32,6)	428 (33,7)	474 (33,6)
Bilingválne gymnázium	10 (7,1)	63 (5,0)	73 (5,2)
8-ročné gymnázium	16 (11,4)	117 (9,2)	133 (9,5)
Stredná odborná škola s maturitou	68 (48,2)	625 (49,2)	693 (49,1)
Stredná odborná škola bez maturity	1 (0,7)	30 (2,4)	31 (2,2)
Konzervatórium	0 (0,0)	6 (0,5)	6 (0,4)
Nenavštevoval/a	0 (0,0)	1 (0,0)	1 (0,0)

Celkové N: **141** Celkové N: **1270** Celkové N: **1411**

Respondentov sme sa pýtali aj na to, ako vnímali svoje výsledky na základnej a strednej škole. Mali ich hodnotiť ako v škole, známku od 1 do 5, vďaka čomu sme mali možnosť štatistickej analýzy ich odpovedí. Na akademické výsledky sa zameriavala aj jedna z hypotéz:

H18: Jedináčikovia dosahujú **lepšie akademické výsledky** ako ľudia so súrodencom.

Na získanie relevantného výsledku sme využili Mann-Whitney U test s korekciou pre mnohopočetné testovanie. Testovaná bola otázka „Aké boli vaše priemerné výsledky na základnej škole?“. V programe Statistica bola zistená hodnota $U = 86\,673,0$, miera účinku AUC (*Area Under Curve*) = 0,47 a **p-hodnota = 0,892** sa ukázala ako **štatistiky nevýznamná**, preto **hypotézu H18 zamietame**.

P-hodnota nebola signifikantná a pri pohľade na priemernú hodnotu známky na základnej škole vidíme medzi skupinami len malý rozdiel. U jedináčikov sme pozorovali priemerný výsledok na hodnote 1,45 (Mdn = 1). U ľudí so súrodencom bola priemerná hodnota vyššia a dosahovala úroveň 1,54 (Mdn = 1).

Pri výsledkoch na strednej škole sme taktiež markantný rozdiel nepozorovali, aj keď u oboch skupín sa priemerná známka neprekvapujúco zhoršila. Jedináčikovia priemerne hodnotili svoje výsledky známku 1,89 (Mdn = 2) a ľudia so súrodencom 1,88 (Mdn = 2).

V našom výskume sme sa chceli pozrieť aj na jednotlivé schopnosti respondentov. Spracovanie dát prinieslo zaujímavé výsledky. V tabuľke 5 vidíme, že najväčší rozdiel medzi dvomi skupinami sme videli pri predmetoch cudzie jazyky a matematika. **Jedináčikovia** udali, že častejšie **vynikajú v cudzích jazykoch**, pokým **ľudia, ktorí majú súrodencia** **vynikajú častejšie zas v matematike**.

Podobné výsledky sme získali aj pri otázke o schopnostiach, v ktorých jedinici vynikajú (tab. 6). Vo **verbálnych schopnostiach vynikali viac jedináčikovia**, pokým **ľudia so súrodencom** sa hodnotili tak, akoby **mali navrch v numerických a manuálnych schopnostiach**. Zaujímavou možnou súvislosťou je, že 7,1% jedináčikov navštevovalo bilingválne gymnázium, kým u „nejedináčikov“ to bolo 5,0% (tab. 4). O lepších verbálnych schopnostiach jedináčikov referoval už McKibben (1999). Jeho vysvetlením bolo, že jedináčikovia sú častejšie obklopenými dospelými, a tak si ľahšie osvoja aj ich slovník a vyjadrovanie.

Tabuľka 5: Odpovede respondentov na otázku „V akom predmete ste na základnej škole najviac vynikali?“

Predmet na ZŠ	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
Slovenský jazyk	35 (25,2)	255 (20,3)	290 (20,8)
Cudzie jazyky	28 (20,1)	137 (10,9)	165 (11,8)
Matematika	16 (11,5)	331 (26,3)	347 (24,9)
Prírodné vedy	22 (15,8)	152 (12,1)	174 (12,5)
Dejepis	10 (7,2)	84 (6,7)	94 (6,7)
Technické predmety	4 (2,9)	23 (1,8)	27 (1,9)
Umelecké predmety	9 (6,5)	69 (5,5)	78 (5,6)
Telesná výchova	9 (6,5)	96 (7,6)	105 (7,5)
V žiadnom som nevynikal/a	6 (4,3)	110 (8,8)	116 (8,3)

Celkové N: **139**

Celkové N: **1257**

Celkové N: **1396**

Tabuľka 6: Odpovede respondentov na otázku „Máte pocit, že v niektorých z nasledujúcich schopností vynikáte?“

Schopnosť	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
Verbálne schopnosti	70 (49,0)	501 (39,1)	571 (40,1)
Priestorové schopnosti	46 (32,2)	438 (34,2)	484 (34,0)
Pamäťové schopnosti	58 (40,6)	451 (35,2)	509 (35,7)
Numerické schopnosti	30 (21,0)	352 (27,5)	382 (26,8)
Umelecké schopnosti	34 (23,8)	327 (25,5)	361 (25,4)
Percepčné schopnosti (postreh)	48 (33,6)	374 (29,2)	422 (29,6)
Predstavivosť	74 (51,7)	628 (49,0)	722 (50,7)
Manuálne schopnosti	47 (32,9)	507 (39,6)	554 (38,2)

Celkové N: **143** Celkové N: **1281** Celkové N: **1424**

Poznámka: Celkové N označuje počet respondentov, ktorý na danú otázku odpovedali. Keďže participanti mohli udať viac odpovedí, súčet jednotlivých odpovedí v stĺpci je väčší ako celkové N.

10.1.2 Spokojnosť so štatútom jedináčika/ človeka so súrodencom

V dotazníku DVAZIJ sme, mimo iného, zisťovali spokojnosť participantov s ohľadom na ich súrodenecké pozadie. Jedináčikov sme sa pýtali, či sú radi, že sú jedináčikmi. 60 respondentov (42,3%) odpovedalo „áno“ a zvyšných 82 participantov (57,7%) uviedlo: „nie, radšej by som mal súrodencia“. Z nášho prieskumu teda vyplýva, že **väčšia časť jedináčikov z nášho výskumného súboru by radšej mala súrodencia, ako bola jedináčikom.**

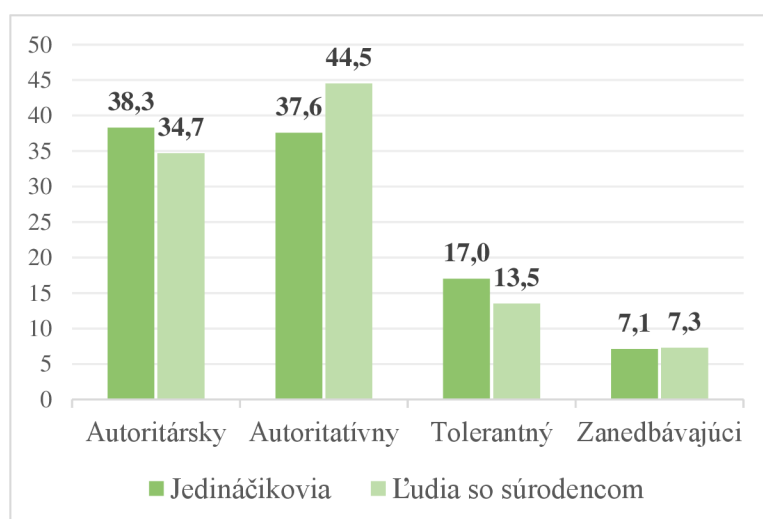
Jedináčikov sme sa takisto pýtali, aké výhody a nevýhody so sebou „jedináčikovstvo“ prináša. Za **najväčšiu výhodu** považovali to, že **mali vlastnú izbu** (30,9% respondentov). Nimi vnímanou **najväčšou nevýhodou bol pocit samoty**. Uviedlo tak 37,5% respondentov.

Tých, ktorí majú súrodencia sme taktiež neopomenuli a položili sme im otázku, či sú radi, že majú súrodencia. „Áno“ odpovedala drvivá väčšina, a to 92,0% respondentov. Odpoveď „nie, radšej by som bol jedináčik“ uviedlo 1,5% respondentov a zvyšok, 6,5%, zvolilo odpoveď „neviem povedať“.

10.1.3 Výchova

Ďalšou oblasťou, ktorú sme chceli preskúmať bola výchova a výchovné štýly. Pri formulovaní položky zaoberajúcej sa výchovnými štýlmi sme vychádzali z koncepcie, ktorú navrhla Baumrindová (1967). Rozhodli sme sa využiť zdokonalený model obohatený o štvrtý typ – zanedbávajúci štýl výchovy (Maccoby & Martin, 1983). Graf 4 a tabuľka 7 názorne prezentuje rozdelenie dát. Vidíme, že celkovo najčastejších výchovným typom bol typ autoritatívny. Ten sa vyznačuje orientáciou na dieťa, poskytovanie spätnej väzby, ale aj isté stanovenie pravidiel zo strany rodičov (Fontana, 2003). Tento typ sa považuje za najprospešnejší pre dieťa. Zaujímavým je, že jedináčikovia boli častejšie vychovávaní autoritárskou a tolerantnou výchovou a ľudia so súrodencom autoritárskym typom výchovy. Toto rozdelenie môže byť podnetom pre budúcu výskumnú činnosť.

Graf 4: Percentuálne zastúpenie respondentov podľa typu výchovného štýlu, ktorý podľa respondentov využívali ich rodičia

Tabuľka 7: Zastúpenie respondentov podľa typu výchovného štýlu, ktorý podľa respondentov využívali ich rodičia

Typ výchovného štýlu	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
Autoritársky	54 (38,3)	445 (34,7)	499 (35,1)
Autoritatívny	53 (37,6)	571 (44,5)	624 (43,9)
Tolerantný	24 (17,0)	173 (13,5)	197 (13,8)
Zanedbávajúci	10 (7,1)	93 (7,3)	103 (7,2)

Celkové N: 141 Celkové N: 1282 Celkové N: 1423

10.1.4 Depresia

Depresia je fenomén, ktorý bohužiaľ v spoločnosti nevidíme zriedkavo. Na základe epidemiologických štúdií sa odhaduje, že približne 16,1% ľudí podlieha tomuto psychickému ochoreniu (Pečenák, n.d.). Preto sme aj my chceli zistiť, či v našich dátach nenájdeme nejakú indiciu, ktorá by mohla poukazovať na to, že súrodenecké pozadie má vplyv na depresiu. Pri interpretácii treba však mať na pamäti to, že respondentov sme sa pýtali na ich subjektívny názor, nie na diagnostikované duševné ochorenie.

Tabuľka 8 ukazuje, že **jedináčikovia uvádzali častejšie, že trpia depresiou ako ľudia so súrodencom**. Pätina ľudí z celého výskumného súboru uviedla, že trpí depresiou. Tento pomer je pre nás pripomienkou toho, že tento fenomén je rozšírený a úloha profesionálov pri prevencii, diagnostike a liečbe je kľúčová. Mann-Whitey U test potvrdil signifikantnosť výsledkom zistením U štatistiky na hodnote 51 560,0, AUC = 0,45 a **p-hodnoty = 0,002**.

Tabuľka 8: Zastúpenie odpovedí respondentov na otázku, či trpia depresiou

„Trpíte depresiou?“	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Celkovo
	N (%)	N (%)	N (%)
Áno	42 (29,4)	243 (19,1)	285 (20,2)
Nie	101 (70,3)	1028 (80,9)	1129 (79,8)

Celkové N: **143** Celkové N: **1271** Celkové N: **1414**

Rozbor výsledkov dotazníka vlastnej konštrukcie DVAZIJ nám poskytol rôzne zaujímavé výsledky a podnety. V rámci dotazníka DVAZIJ sme si stanovili jednu štatistickú hypotézu, ktorá predpokladá lepšie akademické výsledky jedináčikov. Túto hypotézu sme však neprijali. Načrtnutý možný rozdiel sme však videli v schopnostiach, a to hlavne verbálnych. Prezentovali sme taktiež rozloženie výchovných štýlov, ktoré aplikovali rodičia našich respondentov a venovali sme sa aj depresii, ktorá sa ukázala ako rozšírená u oboch skupín, ale významne vyššia u jedináčikov. V ďalších podkapitolách sa budeme venovať analýze výsledkov získaným troma štandardizovanými metódami a overovaniu nami stanovených hypotéz.

10.2 Osobnostné charakteristiky Big Five

Na meranie osobnostných črt sme využili inventár *Big Five Inventory (BFI 10)*. Každému z piatich faktorov sa venujú dve položky. Minimálny počet bodov, ktorý môže byť participantovi na základe jeho odpovedí pridelený je 2 a maximálny je 10 bodov.

Pripomíname, že štatistika AUC v našom prípade vyjadruje pravdepodobnosť, že náhodne vylosovaný prvok z jednej skupiny bude mať vyššiu hodnotu než náhodne vylosovaný prvok z druhej skupiny. Uvádzané **p-hodnoty** v tabuľke 9 **sa vzťahujú k jednostranným hypotézam**, buď pravostranným alebo ľavostranným, podľa ich smeru.

Tabuľka 9: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventáru BFI 10

Faktory BFI 10	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Hodnota U	AUC	p-hodnota
	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Otvorenosť	7,10 (7)	7,27 (7)	72 813,5	0,47	0,155
Svedomitosť	6,53 (6)	6,81 (7)	68 097,5	0,44	0,986
Extroverzia	6,13 (6)	6,29 (6)	71 866,0	0,47	0,106
Prívetivosť	6,36 (6)	6,69 (7)	69 642,0	0,45	0,965
Neuroticizmus	6,67 (7)	6,28 (6)	67 683,0	0,44	0,012*

Celkové N: 128 Celkové N: 1202

Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$

Výsledky v tabuľke 9 značia, že **jedináčikovia skórujú významne nižšie v svedomitosti a prívetivosti, a vyššie v neuroticizme**. Vo faktoroch otvorenosť a extroverzia sme štatisticky signifikantný rozdiel nenašli. Keďže sme predpokladali vyššiu mieru svedomitosti a takisto aj prívetivosti u jedináčikov, tak zo skupiny hypotéz venujúcim sa osobnostným črtám **zamietame hypotézy H1, H2, H3 a H4, a prijímame len 1 hypotézu**, a to:

- **H5:** Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne **vyššiu mieru neuroticizmu** než ľudia so súrodencom.

Aj keď cieľom našej štúdie nebolo skúmať rozdiely medzi pohlaviami, čitateľa by mohli tieto poznatky zaujať. Pri analýze dát sme našli zaujímavé rozdiely v osobnostných rysoch medzi mužmi a ženami, ktoré sú prezentované v tabuľke 10. V tabuľke sú

prezentované p-hodnoty pre dvojstrannú hypotézu. Vidíme, že tieto dve skupiny sa signifikantne líšia v **otvorenosti, svedomitosti a neuroticizme**, pričom **ženy skórovali významne vyššie** vo všetkých troch spomenutých faktoroch. V minulosti bol vzťah medzi pohlavím a osobnostnými rysmi Big Five skúmaný napríklad vo výskume Weisberga, DeYounga a Hirsha (2011). Táto kanadská štúdia zistila signifikantne vyššie hodnoty neuroticizmu u žien, čo sa potvrdilo aj na našom výskumnom súbore. Ďalej našli vyššie hodnoty prívetivosti a extroverzie u žien, pričom ich závery potvrdili vplyvnú štúdiu z roku 2001, ktorá zozbierala a zanalyzovala dáta z 26tich kultúr (Costa et al., 2001). Vo faktoroch svedomitosť a otvorenosť nenašli kanadskí výskumníci rozdiel.

Tabuľka 10: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventáru BFI 10 medzi ženami a mužmi

Faktory BFI 10	Ženy	Muži	Hodnota U	AUC	P-hodnota
	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Otvorenosť	7,34 (8)	6,88 (7)	102 953,5	0,42	<0,001
Svedomitosť	6,84 (7)	6,52 (6)	108 342,0	0,44	0,003**
Extroverzia	6,30 (6)	6,13 (6)	115 057,5	0,47	0,103
Prívetivosť	6,67 (7)	6,59 (7)	120 234,5	0,49	0,531
Neuroticizmus	6,46 (6)	5,63 (6)	91 858,0	0,37	<0,001

Celkové N: 128 Celkové N: 1202

*Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$, ** označuje $p < 0,01$*

10.3 Perfekcionizmus

Perfekcionizmus je podľa Lemana (2006) charakteristickou črtou jedináčikov. Jeho tvrdenie sme sa snažili vedecky preskúmať, na čo sme využili dotazník *Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT)* (ďalej skrátene FMPS). Hodnota Cronbachovej alfy bola v našom súbore 0,92 potvrdila vysokú reliabilitu metódy. Maximálny možný získaný počet bodov sa pri jednotlivých faktoroch líši, keďže faktory sa líšia v počte položiek, ktoré sú im venované. Preto v tabuľke 11 figuruje údaj znamenajúci najnižšie a najvyššie možné skóre, ktoré by respondent mohol získať, a taktiež jednostranné p-hodnoty v závislosti od smeru hypotézy.

Tabuľka 11: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventáru FMPS a celkovom skóre

Faktory FMPS-SK-ADULT	Min.-max. skóre	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Hodnota U	AUC	p-hodnota
		Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Obavy z chýb a pochybovanie o konaní	13-65	34,07 (32)	31,87 (31)	71 654,5	0,43	0,004**
Zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov	9-45	23,59 (22)	22,27 (21)	76 170,0	0,46	0,055
Prehnane vysoké osobné nároky	7-35	21,45 (20)	20,93 (20)	78 816,0	0,47	0,159
Zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou	6-30	22,43 (23)	22,47 (23)	82 391,5	0,50	0,573
Celkové skóre FMPS	35-175	101,54 (99)	97,54 (96)	72 621,5	0,44	0,008**

Celkové N: 133

Celkové N: 1251

Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$, ** označuje $p < 0,01$

Na základe výsledkov prezentovaných v tabuľke 11 sme schopní **prijat'** 2 z 5 hypotéz vzťahujúcich sa k perfekcionizmu. Sú nimi:

- **H6:** Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **vyššiu mieru obáv z chýb a pochybovania o konaní** než ľudia so súrodencom,
- **H10:** Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **vyššiu mieru perfekcionizmu** (celkové skóre FMPS) než ľudia so súrodencom.

Hypotézy **H7- H9** týkajúce sa zvyšných 3 faktorov, teda faktorov zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov, prehnane vysoké osobné nároky a faktoru zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou, **zamietame**.

Pre zaujímavosť sme Mann-Whitney U testom preskúmali aj vzťah medzi pohlavím a 4 faktormi FMPS inventáru a pohlavím a celkovým skóre FMPS. Ani v jednom faktore, či celkovom výsledku dotazníka skúmajúceho perfekcionizmus sme nezistili p-hodnotu pre dvojstrannú hypotézu vyššiu ako 0,05, čiže sme nenašli signifikantný rozdiel medzi slovenskými mužmi a ženami v perfekcionizme (tab. 12).

Tabuľka 12: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventáru FMPS a celkovom skóre medzi ženami a mužmi

Faktory FMPS-SK-ADULT	Min.-max. skóre	Ženy	Muži	Hodnota U	AUC	P-hodnota
		Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Obavy z chýb a pochybovanie o konaní	13-65	32,22 (31)	31,37 (31)	129 529,0	0,48	0,326
Zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov	9-45	23,58 (21)	21,54 (21)	127 720,0	0,47	0,191
Prehnane vysoké osobné nároky	7-35	20,91 (20)	21,33 (21)	125 478,0	0,46	0,087
Zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou	6-30	22,55 (23)	22,04 (23)	125 192,0	0,46	0,077
Celkové skóre FMPS	35-175	98,26 (96)	96,28 (95)	128 853,5	0,48	0,270

Celkové N: 133 Celkové N: 1251

10.4 Sebapoňatie

Dotazník *sebapoňatia-18 (DOS-18)* nám poskytol možnosť skúmať celkové skóre sebapoňatia jedináčikov a ľudí, ktorí majú súrodencia, ale aj jeho 6 čiastkových faktorov. Každý faktor obsahoval tri položky. Najnižšie možné dosiahnuté skóre je 3, najvyššie 12. Ukazovateľ reliability, Cronbachova alfa, dosiahla hodnoty 0,87. V tabuľke 13 sú uvedené jednostranné p-hodnoty podľa smeru hypotézy.

Tabuľka 13: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventára DOS-18 a v celkovom skóre

Faktory DOS-18	Jedináčikovia	Ľudia so súrodencom	Hodnota U	AUC	P-hodnota
	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Sociálna prispôsobivosť	9,25 (9)	9,29 (9)	73 940,0	0,49	0,326
Práca a štúdium	9,21 (9)	9,31 (9)	72 875,5	0,48	0,779
Fyzický výzor	7,58 (8)	7,82 (8)	70 481,5	0,47	0,097
Odolnosť voči úzkosti	6,60 (7)	6,91 (7)	69 642,0	0,46	0,066
Oblíbenosť v kolektíve	8,54 (9)	8,97 (9)	66 644,5	0,44	0,011*
Zmysel a sebarealizácia	8,45 (9)	8,85 (9)	63 717,0	0,42	0,001**
Celkové skóre DOS-18	49,64 (49)	51,15 (51)	64 621,5	0,43	0,004**

Celkové N: 126 Celkové N: 1202

Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$, ** označuje $p < 0,01$

Z výsledkov prezentovaných v tabuľke 13 vidíme, že štatistickou metódou sme našli signifikantný rozdiel v dvoch faktoroch Dotazníka sebapoňatia-18 aj v celkovom skóre tohto štandardizovaného nástroja. **H11-14** sa teda nepotvrdili, a teda ich **zamietame**. Na druhej strane **prijímame** hypotézy:

- **H15:** Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty obľúbenosti v kolektíve** než ľudia so súrodencom,
- **H16:** Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty v zmysle a sebarealizácii** než ľudia so súrodencom,
- **H17:** Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne **nižšie hodnoty sebapoňatia** (celkové skóre DOS-18) než ľudia so súrodencom.

Aj v tejto kapitole ponúkame zaujímavé zistenie nad rámec nášho výskumu. Štatisticky významné rozdiely sme totižto pozorovali aj pri porovnaní pohlaví (tab. 14). Chceli sme overiť, či sa pohlavia medzi sebou líšia, preto prezentujeme p-hodnotu pre dvojstrannú hypotézu. Signifikantné rozdiely sa prejavili v odolnosti voči úzkosti, obľúbenosti v kolektíve ale taktiež aj v celkovom skóre DOS-18.

Tabuľka 14: Priemerné skóre a mediány vo faktoroch inventára DOS-18 a v celkovom skóre medzi ženami a mužmi

Faktory DOS-18	Ženy	Muži	Hodnota U	AUC	P-hodnota
	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)			
Sociálna prispôsobivosť	9,30 (9)	9,23 (9)	119 803,5	0,49	0,501
Práca a štúdium	9,31 (9)	9,24 (9)	120 110,5	0,49	0,513
Fyzický výzor	7,76 (8)	7,99 (8)	115 468,5	0,47	0,132
Odolnosť voči úzkosti	6,73 (7)	7,59 (8)	92 071,0	0,37	<0,001
Obľúbenosť v kolektíve	8,88 (9)	9,13 (9)	112 619,0	0,46	0,036*
Zmysel a sebarealizácia	8,79 (9)	8,90 (9)	114 821,5	0,47	0,098
Celkové skóre DOS-18	50,78 (51)	52,09 (52)	106 446,5	0,43	0,001**

Celkové N: 126 Celkové N: 1202

Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$, ** označuje $p < 0,01$

10.5 Súvislosť medzi výchovou a vybranými črtami jedináčika

Cieľom našej práce bolo zmapovať problematiku „jedináčikovstva“. Sústredili sme sa najmä na porovnávanie jedináčikov s ľuďmi, ktorí majú súrodenca, aby sme správne vedeli identifikovať, ako sa tieto skupiny líšia a aké sú spoločné charakteristické vlastnosti jedináčikov. Pri analýze dát sme si všimli zaujímavé súvislosti medzi výchovným štýlom, ktorý aplikovali rodičia respondentov a nami meranými javmi. Prezentované výsledky analýzy dát odzrkadľujú zameranie nášho výskumu na skupinu **jedináčikov** (tab. 15). Avšak zaujímavou témou a námetom na nasledujúcu výskumnú činnosť je vplyv výchovného štýlu na jedinca, nielen jedináčika.

K porovnávaníu viacerých nezávislých skupín sme využili neparametrický **Kruskal-Wallisový test**. Ukazovateľmi je p-hodnota a štatistika H. Počet stupňov voľnosti je 3. Pozorovali sme to, ako rôzne typy výchovných štýlov vplývajú na depresiu, osobnostné charakteristiky, perfekcionizmus a sebapoňatie jedináčika. V prípade depresie a faktorov Big Five sme nenašli signifikantný rozdiel medzi štyrmi štýlmi výchovy. Naopak, rozdiel sme pozorovali pri skúmaní perfekcionizmu a sebapoňatia. Vidíme, že jedináčikovia s autoritárskou výchovou skórujú vyššie v troch zo štyroch faktorov FMPS a takisto v celkovom skóre FMPS. Z toho vyplýva, že jedináčikovia s prísnuou výchovou a ktorých rodičia na nich kládli vysoké očakávania, majú tendenciu sa viac obávať svojich chýb, zaoberať sa hodnotením ich rodičov, majú vyššie osobné nároky a celkovo sú perfekcionistačkejší. V celkovom skóre Dotazníka Sebapoňatia-18 a vo faktoroch Sociálna prispôsobivosť a Zmysel a realizácia dosiahli najnižšie skóre respondenti, ktorý boli vychovávaní zanedbávajúcim spôsobom výchovy. Najvyššie sebapoňatie sme pozorovali pri respondentoch vychovávaných tolerantným a autoritatívnym/demokratickým výchovným štýlom. V rámci DOS-18 sa teda preukázalo, že tieto dva typy výchovy pozitívne vplývajú na zdravé sebapoňatie jedináčika.

Tabuľka 15: Porovnanie štyroch výchovných štýlov Kruskal-Wallisovým testom

	Min.- max. skóre	Autoritársky	Autoritatívny	Tolerantný	Zanedbávajúci	Hodnota H	p- hodnota
		Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)	Priemerné skóre (medián)		
Depresia	1-2	1,65 (2)	1,70 (2)	1,83 (2)	1,70 (2)	2,713	0,438
Otvorenosť	2-10	6,81 (7)	7,38 (8)	7,09 (8)	7,40 (8)	3,277	0,351
Svedomitosť	2-10	6,42 (6)	6,70 (6)	6,45 (7)	6,30 (6)	0,995	0,803
Extroverzia	2-10	6,06 (6)	6,21 (6)	6,05 (6)	6,00 (6)	0,247	0,970
Prívetivosť	2-10	6,06 (6)	6,55 (7)	6,73 (7)	6,30 (6)	5,138	0,162
Neuroticizmus	2-10	6,63 (7)	6,64 (7)	6,32 (6)	8,00 (8)	6,047	0,109
Obavy z chýb a pochybovanie o konaní	13-65	37,51 (36)	31,90 (31)	30,04 (31)	36,10 (37)	10,925	0,012*
Zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov	9-45	30,06 (31)	20,00 (19)	16,61 (16)	24,00 (25)	60,980	<0,001
Prehnané vysoké osobné nároky	7-35	22,61 (22)	21,76 (21)	19,65 (19)	17,40 (17)	13,797	0,003**
Zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou	6-30	22,47 (23)	22,46 (23)	22,83 (23)	20,90 (23)	0,356	0,949
Celkové skóre FMPS	35-175	112,65 (113)	96,12 (97)	89,13 (88)	98,40 (100)	32,465	<0,001
Sociálna prispôsobivosť	3-12	9,00 (9)	9,50 (9)	9,86 (10)	8,20 (8)	14,130	0,003**
Práca a štúdium	3-12	9,02 (9)	9,33 (9)	9,67 (9)	8,70 (9)	6,434	0,092
Fyzický výzor	3-12	7,42 (8)	8,07 (8)	7,67 (9)	6,00 (6)	6,576	0,087
Odolnosť voči úzkosti	3-12	6,38 (6)	6,96 (7)	6,67 (7)	5,90 (6)	3,011	0,390
Obľúbenosť v kolektíve	3-12	8,44 (9)	8,76 (9)	8,90 (9)	7,20 (8)	6,002	0,112
Zmysel a sebarealizácia	3-12	8,10 (8)	8,83 (9)	8,81 (9)	7,60 (8)	9,243	0,026*
Celkové skóre DOS-18	18-72	48,35 (49)	51,43 (51)	51,57 (51)	43,60 (43)	13,258	0,004**

Poznámka: označenie štatisticky významného výsledku – * označuje $p < 0,05$, ** označuje $p < 0,01$

10.6 Korelačné koeficienty metód

Ako vzájomne medzi sebou naše metódy korelujú sa dozvedáme pomocou Spearmanovho korelačného koeficientu, ktorý na rozdiel od Pearsonovho koeficientu korelácie nevyžaduje normálne rozdelenie dát. Porovnávali sme medzi sebou celkové skóre metód jednotlivé faktory metód BFI 10, FMPS-SK-ADULT a DOS-18 v rámci celého výskumného súboru (tab. 16). Výsledkami potvrdzujeme, že všetky faktory *Frostovej multidimenzionálnej škály perfekcionizmu a Dotazníku debapoňatia-18* súvisia s celkovým skóre príslušnej metódy. Ak opomenieme korelácie faktorov s celkovým skóre v rámci jednej metódy, pozorujeme najsilnejší vzťah ($p < 0,001$; $|r_s| = -0,69$) medzi Neuroticizmom a Odolnosťou voči úzkosti, ktorý je negatívny.

Tabuľka 16: Spearmanové korelačné koeficienty metód

	BFI 10 – Otvorenosť	BFI 10 – Svedomitosť	BFI 10 – Extroverzia	BFI 10 – Prívetivosť	BFI 10 – Neuroticizmus	FMPS	DOS-18
1	1,00						
2	0,02	1,00					
3	0,04	0,14***	1,00				
4	0,03	0,05	0,08	1,00			
5	0,06	-0,19***	-0,24***	-0,17***	1,00		
A	0,03	-0,23***	-0,20***	-0,20***	0,48***	0,82***	
B	0,02	-0,09***	-0,06	-0,17***	0,17***	0,77***	
C	0,10***	0,18***	0,05	-0,12***	0,05	0,69***	
D	-0,01	0,43***	0,01	-0,04	0,01	0,32***	
E	0,05	-0,01	-0,10***	-0,21***	0,32***	1,00	
I.	0,03	0,17***	0,18***	0,20***	-0,26***	-0,33***	0,63***
II.	0,05	0,29***	0,12***	0,07	-0,18***	-0,08	0,51***
III.	0,03	0,22***	0,19***	0,11***	-0,29***	-0,28***	0,68***
IV.	-0,09	0,19***	0,23***	0,15***	-0,69***	-0,43***	0,69***
V.	0,05	0,19***	0,44***	0,19***	-0,39***	-0,35***	0,74***
VI.	0,07	0,28***	0,23***	0,09***	-0,38***	-0,22***	0,68***
VII.	0,02	0,33***	0,34***	0,20***	-0,56***	-0,43***	1,00

Poznámka: *** = $p < 0,001$; 1 = Otvorenosť, 2 = Svedomitosť, 3 = Extroverzia, 4 = Prívetivosť, 5 = Neuroticizmus, A = Obavy z chýb a pochybovanie o konaní, B = Zaoberanie sa očakávaniami a hodnotením rodičov, C = Prehnané vysoké osobné nároky, D = Zaoberanie sa presnosťou, poriadkom a organizáciou, E = Celkové skóre FMPS, I. = Sociálna prispôsobivosť, II. = Práca a štúdium, III. = Fyzický vzhľad, IV. = Odolnosť voči úzkosti, V. = Oblúbenosť v kolektíve, VI. = Zmysel a sebarealizácia, VII. = Celkové skóre DOS-18

V kapitole výsledky sme overili platnosť 18tich hypotéz. V nasledujúcej tabuľke sú prehľadne prezentované naše stanoviská zaujaté k hypotézam.

Tabuľka 17: Zhrnutie hypotéz výskumu a ich stanovisko

OSOBNOSTNÉ CHARAKTERISTIKY		
H1	Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne nižšiu mieru otvorenosti než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H2	Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne vyššiu mieru svedomitosti než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H3	Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne nižšiu mieru extroverzie než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H4	Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne vyššiu mieru prívetivosti než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H5	Jedináčikovia dosahujú štatisticky významne vyššiu mieru neuroticizmu než ľudia so súrodencom.	Prijímame
PERFEKCIONIZMUS		
H6	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššiu mieru obáv z chýb a pochybovania o konaní než ľudia so súrodencom.	Prijímame
H7	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššiu mieru zaoberania sa očakávaním a hodnotením rodičov než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H8	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššiu mieru prehnane vysokých osobných nárokov než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H9	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššiu mieru zaoberania sa presnosťou, poriadkom a organizáciou než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H10	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššiu mieru perfekcionizmu než ľudia so súrodencom.	Prijímame
SEBAPONAŽATIE		
H11	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty v sociálnej prispôsobivosti než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H12	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne vyššie hodnoty v práci a štúdiu než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H13	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty vo fyzickom zjave než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H14	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty v odolnosti voči úzkosti než ľudia so súrodencom.	Zamietame
H15	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty oblúbenosti v kolektíve než ľudia so súrodencom.	Prijímame
H16	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty v zmysle a seberealizácii než ľudia so súrodencom.	Prijímame
H17	Jedináčikovia dosahujú štatistiky významne nižšie hodnoty sebaponažatia než ľudia so súrodencom.	Prijímame
AKADEMICKÉ VÝSLEDKY		
H18	Jedináčikovia dosahujú lepšie akademické výsledky ako ľudia so súrodencom.	Zamietame

V tejto kapitole sme prezentovali hlavné výsledky dotazníka DVAZIJ, BFI-10, FMPS-SK-ADULT a DOS-18. Na základe analýzy dát sme prijali 6 z našich 18tich hypotéz. Zamerali sme sa na porovnanie skupiny jedináčikov s ľuďmi, ktorí majú súrodencia ale okrem hlavných zistením sme čitateľovi prezentovali aj zaujímavé postrehy vyplývajúce z rozdielov medzi mužmi a ženami.

11 DISKUSIA

Na základe dát poskytnutých 1433 respondentami sme boli schopní bližšie sa zaoberať rôznymi javmi súvisiacimi s „jedináčikovstvom“. V kapitole *Diskusia* sa budeme zamýšľať na tým, čo naše výsledky znamenajú a budeme ich porovnávať s výsledkami predchádzajúcich štúdií.

11.1 Jedináčikovia

V oblasti **akademických výsledkov** sme ani na základnej, ani na strednej škole nepozorovali rozdiel medzi jedináčikmi a ľuďmi, ktorí majú súrodencov ($p = 0,892$). Predpokladali sme, že jedináčikovia môžu dosahovať lepšie výsledky v škole, keďže by sa im rodičia mohli viac venovať, tráviť s nimi viac času pri učení sa. Avšak náš predpoklad sa nepotvrdil.

Aj keď sme nenašli rozdiel v akademických výsledkoch, rozdiel v konkrétnych schopnostiach bol viditeľný. 49,0% **jedináčikov** uviedlo, že **vynikajú vo verbálnych schopnostiach**, pokým na rovnakú otázku odpovedalo kladne 39,1% ľudí so súrodencom. **Jedináčikovia** takisto častejšie uvádzali, že v škole **vynikali v cudzích jazykoch**. McKibben (1999) našiel takisto dôkazy značiace lepšie jazykové schopnosti u jedináčikov, čo sa dá vysvetliť tým, že jedináčikovia trávili v detstve a dospievaní viac času v spoločnosti dospelých, a tak si viac osvojovali ich slovník. Iným možným vysvetlením je, že sa za nich nemohol prihovoriť súrodenec, čiže sa museli naučiť efektívne komunikovať. Claudy (1984) zistil, že jedináčikovia sa menej venujú praktickým činnostiam, čo môže súvisieť s našim zistením, že **ľudia so súrodencom viac vynikajú v manuálnych schopnostiach** (uviedlo tak 39,6%) ako jedináčikovia (32,9%). To môže súvisieť s tým, že sa ako malí hrali so súrodencami a taktiež častejšie pomáhali pri domácich prácach, a tak si viac precvičovali hrubú a jemnú motoriku. **Ľudia so súrodencom vynikali** aj v inej oblasti. **V matematike** vynikalo 26,3% ľudí so súrodencom a 11,5% jedináčikov. Táto tendencia sa nám potvrdila aj pri podobnej otázke, keďže ľudia so súrodencom takisto častejšie odpovedali, že vynikajú v numerických schopnostiach. Keď má človek súrodencov, musí sa s ním často deliť, a tak môže od raného veku získať lepšie poňatie o matematických operáciách. Opačné zistenie sa

však ukázalo pri jedináčikoch v čínskej populácii, ktorí vo výkonovom teste merajúcom matematické schopnosti skórovali vyššie ako ľudia so súrodencom (Jia et al., 2022).

Často skúmaným fenoménom v humanistických vedách sú **osobnostné charakteristiky**. A my sme zisťovali rozdiely medzi skúmanými skupinami v dimenziách Big Five. Zistili sme, že **jedináčikovia skórovali vyššie v neuroticizme** ($p = 0,012$). Predošlá výskumná činnosť taktiež naznačila, že jedináčikovia sú viac neurotický, aj keď rozdiel nebol štatisticky signifikantný (Stronge et al., 2019). Možné vysvetlenie tohto javu ponúka korelácia medzi neuroticizmom a perfekcionizmom ($p < 0,001$; $|r_s| = 0,32$). Jedináčikovia sú perfekcionistačkejší, a tiež rodič môže mať na nich vyššie nároky. Oba tieto faktory môžu prispievať k vzniku úzkosti. Možným vysvetlením je aj to, že rodičia jedináčikov môžu byť neurotickejší a úzkostnejší, čo môže dieťa prebrať. **Jedináčikovia** v našom výskumnom súbore boli však **menej svedomitý** (hodnota ľavostrannej p-hodnoty = 0,986), čo takisto načrtoval Stronge s kolegami (2019), a **menej prívetivý** (hodnota ľavostrannej p-hodnoty = 0,965). Nižšia svedomitosť môže prameniť z toho, že sú viac zvyknutí na to, že rodičia za nich zariadia isté povinnosti. To, že nie sú zvyknutí sa deliť a neboli zvyknutí ani jednať s ľuďmi na každodennej báze v takom rozsahu, ako ľudia so súrodencom, mohlo vyústiť v nižšiu prívetivosť. V otvorenosti ani extroverzii sme významný rozdiel medzi sledovanými skupinami nepozorovali.

Leman (2016) a Pérez (2018) považujú perfekcionizmus za charakteristickú črtu jedináčikov. To sa potvrdilo aj v našom výskume. **Jedináčikovia skórovali signifikantne vyššie v celkovom skóre Frostovej multidimenzionálnej škály perfekcionizmu** ($p = 0,008$) a **faktore Obavy z chýb a pochybovanie o konaní** ($p = 0,004$). To môže byť spôsobené tlakom a očakávaním zo strany rodičov, ktorí dúfajú, že ich jediné dieťa naplní ich predstavy. Perfekcionizmus súvisí aj s depresiou (Frost & DiBartolo, 2002; Dimaggio et al., 2015). V našom výskume sme pozorovali, že **jedináčikovia uvádzali častejšie, že trpia depresiou** ($p = 0,002$). Tá by mimo vyššieho perfekcionizmu u jedináčikov mohla byť vysvetlená aj možnými pocitmi osamelosti ľudí bez súrodenca.

Výskum sebapoňatia v súvislosti so súrodeneckým pozadím prinieslo rozporuplné závery. Staršie výskumy poukazovali na vyššie sebapoňatie jedináčikov (Brophy, 1989; Bachman, 1970), čo však novšia štúdia Fukuya a kolektívu nepotvrdila (2021). Nami skúmaní **jedináčikovia skórovali signifikantne nižšie v Oblúbenosti v kolektíve** ($p = 0,011$), **Zmysle a sebarealizácii** (0,001) a **celkovom sebapoňatí** (0,004). Tí, ktorí majú

súrodencia, môžu byť viac zvyknutí sa sociálny kontakt, čo môže vplývať na obľúbenosť v kolektíve. Takisto majú príležitosť inšpirovať sa súrodencom, prípadne s ním prežiť dôležité momenty, a tak pociťovať zmysel a sebarealizáciu. Celkové sebapoňatie jedinca môže byť ovplyvnené porovnávaním sa s ostatnými. Človek so súrodencom sa porovnáva s ním, takže môže mať realistické sebahodnotenie, kým jedináčik je porovnávaný s predstavou toho, akým by mal byť, čo môže vysvetľovať nižšie sebapoňatie človeka bez súrodencia.

Výskum sme doplnili o analýzu toho, ako na jedináčika vplýva štýl výchovy, ktorý jeho rodičia aplikovali. Výchova mala významný vplyv na perfekcionizmus ($p < 0,001$) a sebapoňatie ($p = 0,004$). Zistili sme, že **jedináčikovia vychovávaní autoritársky**, teda prísne a s na nich kladenými vysokými očakávaniami, **skórovali v perfekcionizme vyššie** ako zvyšní jedináčikovia vychovávaní jedným z troch ostatných výchovných štýlov. Autoritárska výchova teda podnecuje v jedináčikovi perfekcionizmus, ktorý nie je žiadúci, keďže pozitívne koreluje s viacerými psychickými problémami a ochoreniami, akými sú poruchy príjmu potravy (Bardone-Cone et al., 2007; Lilenfield et al., 2006), úzkosť a depresia (Chut' žiť, 2022; Frost & DiBartolo, 2002; Dimaggio et al., 2015) či obsedantne-kompulzívna porucha (Goodwin et al., 2011; Obsessive Compulsive Cognitions Working Group, 1997). Prísna výchova, ktorá trestá chyby môže preto viesť k tomu, že človek sa bude za každú cenu vyhýbať zlyhaniam.

Pri výskume sebapoňatia sa ukázalo, že jedináčikovia vychovávaný **zanedbávajúcim typom výchovy**, charakteristickým nízkymi nárokmi a zriedkavou komunikáciou, dosahovali **najnižšiu úroveň sebapoňatia**. Naopak tolerantný a autoritatívny typ výchovy mal pozitívny vplyv na zdravé sebapoňatie jedináčika. Tieto dva typy spadajú pod akceptujúce výchovné štýly (Čáp et al., 2000), z toho vyplýva, že odmietanie dieťaťa namiesto jeho akceptácie môže viesť ku nízkemu sebapoňatiu v dospelosti.

11.2 Rozdiely medzi pohlaviami

Náš výskum sa primárne nezameriaval na zisťovanie rozdielov medzi mužmi a ženami, avšak bohatosť dát nám umožnila zacieliť sa aj na túto oblasť. Zistili sme, že **ženy skórovali** signifikantne **vyššie** v troch dimenziách, a to **otvorenosti, svedomitosti a neuroticizme**.

Tieto rozdiely v osobnostných charakteristikách by sa dali odôvodniť kultúrnym vplyvom a očakávaniami, ktoré sú na jednotlivé pohlavia kladené.

V žiadnom faktore perfekcionizmu ani v celkovom skóre perfekcionizmu sme rozdiel medzi pohlaviami nepozorovali. V sebapoňatí bol naplnený predpoklad, že rozdiel v sebapoňatí je významný ($p = 0,001$). Náš výskum potvrdil **vyššie sebapoňatie u mužov** rovnako, ako predchádzajúce výskumy (Ah-Kion, 2006; Gecas & Schwalbe, 1983; Lawrence et al., 2006; Martin et al., 2004), na čo môžu mať vplyv sociálne média a postavenie v spoločnosti. Rozdiel sme takisto videli vo faktoroch *Odolnosť voči úzkosti* ($p < 0,001$) a *Oblúbenosť v kolektíve* ($p = 0,036$) v prospech mužov.

11.3 Limity a prínosy

Limitom nášho výskumu je, že sa na ňom zúčastnilo disproporčne viac žien ako mužov. To môže byť spôsobené tým, že sa častejšie zapájajú do výskumov pri samovýbere (Royall, 2020). Takisto mohli byť viac ochotné pomôcť výskumníčke.

Nedostatkom je tiež to, že sme nerozdelili skupinu súrodencov na najstarších, stredných a najmladších. Toto rozdelenie by mohlo priniesť presnejšie a detailnejšie dáta, ktoré by objasnili vzťah súrodeneckého poradia s vybranými aspektami.

Pozitívne hodnotíme aktuálnosť výskumu. V súčasnosti miera plodnosti v Európe, a teda aj na Slovensku klesá, s čím súvisí nárast počtu jedináčikov (The World Bank, n.d.). Európa je dokonca kontinent s najvyšším počtom jedináčikov (Statista, 2022). Poznanie spoločných rysov jedináčikov a toho, čím sú špecifickí môže slúžiť v klinickej praxi, prevencii či inej psychologickej pomoci. S vedomím toho, že jedináčikovia skórujú vyššie v perfekcionizme, nižšie v sebapoňatí a sami hodnotia, že sú častejšie depresívni, môžu profesionáli v oblasti zdravotníctva, psychológie a pomáhajúcich profesií brať tieto informácie na zreteľ a pri poskytovaní individualizovanej pomoci myslieť aj na klientove súrodenecké pozadie.

11.4 Námety na budúcu výskumnú činnosť

Náš výskum mapoval rôzne stránky života jedináčika. V budúcnosti by bolo vhodné detailnejšie sa pozrieť na jednotlivé skúmané aspekty. V našom výskume uviedli jedináčikovia, že viac vynikajú vo verbálnych schopnostiach a cudzích jazykoch a naopak

menej v numerických a manuálnych schopnostiach. Tieto poznatky by sa dali overiť výkonnostným testom, ktorý by objektívne toto tvrdenie overil.

Takisto by budúca výskumná činnosť mohla priniesť nové poznatky týkajúce sa toho, ako sa vyšší perfekcionizmus a nižšie sebapoňatie jedináčikov prejavuje v praxi a viac sa zamerať na klinické dopady – poruchy príjmu potravy, depresiu, úzkosť alebo obsedantne-kompulzívnu poruchu. Výskum klinickej populácie by mohol priniesť záver, že jedináčikovia častejšie trpia týmito ochoreniami.

Veríme, že výsledky našej práce môžu pomôcť edukovať ľudí pracujúcich v pomáhajúcich povolaniach a takisto verejnosť a budú popudom pre ďalšiu výskumnú činnosť. Taktiež sme si vedomí toho, že naše výsledky naznačujú istú štatisticky podloženú tendenciu, avšak **pri práci s ľuďmi je nutný individuálny prístup** a naše výsledky nie sú zovšeobecniteľné na každého jedinca. Kvalitatívny výskum a výskum jednotlivých kazuistík by mohol pomôcť získať ucelenejší, komplexnejší pohľad na jedinca.

12 ZÁVER

Hlavným cieľom našej práce bolo zmapovať problematiku „jedináčikovstva“ v našom socio-kultúrnom kontexte. Porovnávali sme jedináčikov s ľuďmi, ktorí majú súrodencia vo viacerých oblastiach. Zamerali sme sa na typ výchovy, akademické výsledky, osobnostné rysy, perfekcionizmus a sebapoňatie. V kapitole záver zhrňujeme hlavné zistenia tejto bakalárskej práce.

- Jedináčikovia a ľudia so súrodencami sa nelíšia v akademických výsledkoch na základnej ani strednej škole,
- jedináčikovia sú viac neurotickí ako ľudia so súrodencom,
- jedináčikovia sú menej svedomití ako ľudia so súrodencom,
- jedináčikovia sú menej prívetiví ako ľudia so súrodencom,
- nepozorovali sme štatisticky významný rozdiel medzi jedináčikmi a ľuďmi so súrodencom v extroverzii a otvorenosti,
- jedináčikovia sú perfekcionistickejší ako ľudia so súrodencom,
- podľa vlastných slov trpia jedináčikovia častejšie depresiou ako ľudia so súrodencom,
- jedináčikovia majú nižšie sebapoňatie ako ľudia so súrodencom,
- typ výchovy, ktorým je človek vedený, má vplyv na jeho perfekcionizmus a sebapoňatie.

Výskum rôznych aspektov „jedináčikovstva“ priniesol rozmanité zistenia z viacerých oblastí. Pozorovali sme rozdiel medzi dvoma skúmanými skupinami v troch z piatich osobnostných rysoch Big Five, perfekcionizme, výskyte depresie a sebapoňatí. Tieto výsledky potvrdzujú, že absencia súrodencia vplýva na jedinca vo viacerých oblastiach, ktoré sme identifikovali.

13 SÚHRN

Súrodenecké konštalácie hovoria o tom, či človek má alebo nemá súrodencia a v akom poradí sa narodil. To, že ovplyvňujú jedinca si všimol už veľikán Alfred Adler (1927/2018). Ponímanie „jedináčikovstva“ nebolo v minulosti vôbec pozitívne, ba naopak, vyvolávalo obavy a niektorými bolo dokonca označené za chorobu (Fenton, 1928). Aj keď negatívny pohľad na jedináčikov nevyimizol (Manillas, 2016), v súčasnosti boli naznačené aj pozitívne aspekty vyrastania bez súrodencia (Leman, 2016).

Jedináčikovia boli skúmaní z viacerých pohľadov. Výskum ukázal, že majú pozitívnejší vzťah ku rodičom (Fablo & Polit, 1986; Liu & Jiang, 2021), lepšie verbálne schopnosti (McKibben, 1999), lepšie akademické výsledky a vyššie dosiahnuté vzdelanie (Black et al., 2005; Horner et al., 1998) a vyššiu celkovú spokojnosť (Asthana, 2010). Výskum povahových rysov načrtáva isté odchýlky jedináčikov od zvyšku populácie, ktoré sa však nepreukázali ako štatisticky významné (Fablo & Polit, 1986; Jefferson et al., 1998, Rohrer et al., 2015; Stronge et al., 2019).

V posledných desaťročiach sa počet jedináčikov na Slovensku, aj celkovo v Európe, zvýšil, a teda „jedináčikovstvo“ je stále aktuálnejším fenoménom (INFOSTAT - Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, 2013, s. 9–10; The World Bank, n.d.). Preto sme sa rozhodli sa tejto téme venovať a zmapovať problematiku „jedináčikovstva“ na Slovensku. Kvôli lepšiemu orientovaniu sa v téme a zachyteniu podstatných aspektov sme realizovali rozhovory s 5 jedináčikmi. Dáta z týchto rozhovorov sme následne využili pri vytváraní dotazníka vlastnej konštrukcie s názvom *Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodencia) – DVAZIJ* (Poprocká & Dolejš, 2021a). Ten sme obohatili o štandardizované metódy, ktoré merajú perfekcionizmus, sebapoňatie a osobnostné charakteristiky Big Five.

Našu dotazníkovú batériu sme potom šírili pomocou sociálnych sietí a získali sme celkovo 1433 respondentov. 144 z nich boli jedináčikmi. Analýza dát priniesla zaujímavé zistenia.

Aj keď sme na základe predošlých zistení predpokladali, že jedináčikovia budú dosahovať lepšie akademické výsledky, táto domnienka sa nepotvrdila. Avšak jedináčikovia častejšie uvádzali, že vynikajú v cudzích jazykoch a verbálnych schopnostiach. Na druhej strane, ľudia so súrodencom, podľa vlastných slov, viac vynikajú v numerických a manuálnych schopnostiach. V oblasti povahových rysov sme taktiež videli významné rozdiely. Jedináčikovia boli menej svedomití, menej prívetiví a viac neurotickí. Skórovali vyššie aj v perfekcionizme a uvádzali, že častejšie trpia depresiou ako ľudia so súrodencom. Týmto zistením sa potvrdilo tvrdenie, že perfekcionizmus je charakteristickou črtou jedináčikov (Leman, 2016; Pérez, 2016). Výskum sebapoňatia v minulosti priniesol rozporuplné výsledky (Brophy, 1989; Bachman, 1970, Fukuya et al. 2021). Náš výskum prináša výsledky priaznivé pre ľudí so súrodencom, keďže skórovali vyššie v Obľúbenosti v kolektíve, Zmysle a sebarealizácii a celkovom sebapoňatí. Naše výsledky teda naznačujú rozdiely medzi dvoma skúmanými skupinami v osobnostných rysoch, perfekcionizme aj sebapoňatí.

Takisto sme zistili, že výchova vplýva na jedináčikov perfekcionizmus a sebapoňatie. Jedináčikovia vychovávaní autoritárskym výchovným štýlom skórovali vyššie v perfekcionizme a zanedbávajúca výchova vplývala negatívne na jedináčikovo sebapoňatie.

Na základe našich dát sme našli aj zaujímavé rozličnosti medzi pohlaviami. Ženy v našom výskumnom súbore boli svedomitejšie, otvorenejšie a neurotickejšie. Nepozorovali sme rozdiel medzi perfekcionizmom, avšak rozdiel sa našiel v sebapoňatí. Muži dosahovali vyššie sebapoňatie, čo potvrdilo predošlé zistenia (Ah-Kion, 2006; Gecas & Schwalbe, 1983; Lawrence et al., 2006; Martin et al., 2004).

Náš výskum zmapoval problematiku „jedináčikovstva“ a priniesol viaceré podnetné zistenia, na ktoré môžu nadviazať ďalšie výskumy detailne preskúmajúce tému súrodeneckých konštalácií. Súrodenecké pozadie je komplexnou témou a sú mnohé faktory, ktoré ho môžu ovplyvňovať (Mann, 2005; Leman, 2018). Poznatky získané z nášho výskumu môžu slúžiť ako vodidlo pre pracovníkov v pomáhajúcich profesiách, avšak pri práci s ľuďmi treba vždy hľadiť na individualitu človeka.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Adler, A. (2018). *Člověk, jaký je*. Portál. (Pôvodne vydané 1927)
- Ah-Kion, J. (2006). Body image and self-esteem: A study of gender differences among mid-adolescents. *Gender & Behaviour*, 4(1), 534–549. <https://doi.org/10.4314/gab.v4i1.23344>
- Alvarez, P. (2022, 17. júna). *What does the global decline of the fertility rate look like?* World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/global-decline-of-fertility-rates-visualised/>
- Asthana, A. (2010, 14. novembra). *An only child is a happy child, says research*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2010/nov/14/only-children-happier-competition-bullying>
- Bardone-Cone, A. M., Wonderlich, S. A., Frost, R. O., Bulik, C. M., Mitchell, J. E., Uppala, S., & Simonich, H. (2007). Perfectionism and eating disorders: current status and future directions. *Clinical psychology review*, 27(3), 384–405. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.12.005>
- Baumrind D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*, 75(1), 43–88.
- Becker, C., Kirchmaier, I., & Trautmann, S. T. (2019). Marriage, parenthood and social network: Subjective well-being and mental health in old age. *PloS one*, 14(7), e0218704. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0218704>
- Belmont, L., & Marolla, F. A. (1973). Birth order, family size, and intelligence. *Science*, 182(4117), 1096–1101. <https://doi.org/10.1126/science.182.4117.1096>
- Bjerkedal, T., Kristensen, P., Skjeret, G. A., & Brevik, J. I. (2007). Intelligence test scores and birth order among young Norwegian men (conscripts) analyzed within and between families. *Intelligence*, 35(5), 503–514. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2007.01.004>
- Black, S.E., Devereux, P., & Salvanes, K. (2005). The More the Merrier? The Effect of Family Size and Birth Order on Children's Education. *Quarterly Journal of Economics*, 120, 669–700.

- Blatný, M. et al. (2010). *Psychologie osobnosti. Hlavní témata, současné přístupy*. Grada Publishing.
- Bleidorn, W., Hufer, A., Kandler, C., Hopwood, C. J., & Riemann, R. (2018). A Nuclear Twin Family Study of Self-Esteem. *European Journal of Personality*, 32(3), 221–232. <https://doi.org/10.1002/per.2136>
- Brill, A. A. (1922). *Psychoanalysis, its theories and practical application* (3.vydanie). Saunders.
- Buck, M. (2006). *Perfekcionismus: Kauzálny vzťah medzi myslením, emóciami a patologickým správaním*. Masarykova Univerzita. https://www.ped.muni.cz/z21/2006/konference_2006/sbornik_2006/pdf/028.pdf
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Grada Publishing.
- Claudy, J.G. (1984). The only child as a young adult: Results from project talent. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (s. 211–252). New York: Guilford Press.
- Costa, P. T., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of personality and social psychology*, 81(2), 322–331. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.2.322>
- Čáp, J., Čechová, V., & Boschek, P. (2000). *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let*. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR.
- Český statistický úřad. (n.d.). *Sňatky a rozvody*. Získané 17. augusta 2022 z <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>
- Damian, R. I., & Roberts, B. W. (2015). The associations of birth order with personality and intelligence in a representative sample of U.S. high school students. *Journal of Research in Personality*, 58, 96–105. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2015.05.005>
- Dani, V., & Dutta, U. (2008). A Study of Self Esteem in Relation to Birth Order and Gender. *Psychology*, 7(10), 50–52.

- Dimaggio, G., Lysaker, P. H., Calarco, T., Pedone, R., Marsigli, N., Riccardi, I., Sabatelli, B., Carcione, A., & Paviglianiti, A. (2015). Perfectionism and Personality Disorders as Predictors of Symptoms and Interpersonal Problems. *American journal of psychotherapy*, *69*(3), 317–330. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.2015.69.3.317>
- Dolejš, M., Dostál, D., Oberaignerů, R., Orel, M., Kňážek, G. (2021a). *Dotazník sebepojetí (DOS). Příručka pro praxi*. Univerzita Palackého v Olomouci. (M. Čerešník, Trans.)
- Dolejš, M., Dostál, D., Oberaignerů, R., Orel, M., Kňážek, G. (2021b). *Dotazník sebepojetí (DOS). Příručka pro praxi*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dostál, D. (n.d.). *Statistické metody v psychologii. Studijní opora pro rok 2021/22 k předmětům BSMP1, DSMP1, BSMP2 a DSMP2*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Eccles, J. (2009). Who am I and what am I going to do with my life? Personal and collective identities as motivators of action. *Educational Psychologist*, *44*(2), 78–89. <https://doi.org/10.1080/00461520902832368>
- Eischens, A. D. (2001). *The Dilemma of the Only Child*. Personalityresearch.org. <http://www.personalityresearch.org/papers/eischens2.html>
- Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, *100*(2), 176–189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>
- Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., & McHale, S. M. (2012). The third rail of family systems: sibling relationships, mental and behavioral health, and preventive intervention in childhood and adolescence. *Clinical child and family psychology review*, *15*(1), 43–57. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0104-5>
- Fenton, N. (1928). The only child. *The Pedagogical Seminary and Journal of Genetic Psychology*, *35*, 546–556. <https://doi.org/10.1080/08856559.1928.10532171>
- Fontana, D. (2003). *Psychologie ve školní praxi*. Portál.

- Frost, R. O., & DiBartolo, P. M. (2002). Perfectionism, anxiety, and obsessive-compulsive disorder. In G. L. Flett & P. L. Hewitt (Eds.), *Perfectionism: Theory, research, and treatment* (pp. 341–371). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10458-014>
- Frost, R. O., Heimberg, R. G., Holt, C. S., Mattia, J. I., & Neubauer, A. L. (1993). A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences, 14*(1), 119–126. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(93\)90181-2](https://doi.org/10.1016/0191-8869(93)90181-2)
- Frost, R. O., & Marten, P. A. (1990). Perfectionism and evaluative threat. *Cognitive Therapy and Research, 14*(6), 559–572. <https://doi.org/10.1007/BF01173364>
- Fukuya, Y., Fujiwara, T., Isumi, A., Doi, S., & Ochi, M. (2021). Association of Birth Order With Mental Health Problems, Self-Esteem, Resilience, and Happiness Among Children: Results From A-CHILD Study. *Frontiers in psychiatry, 12*, 638088. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.638088>
- Gallagher, A. M., Updegraff, K. A., Padilla, J., & McHale, S. M. (2018). Longitudinal Associations Between Sibling Relational Aggression and Adolescent Adjustment. *Journal of youth and adolescence, 47*(10), 2100–2113. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0871-0>
- Ganduli, I. (2007, 22. júna). *Firstborn sons have higher IQs, Norway study finds*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-intelligence-families-idUSN2138647820070622>
- Galton, F. (1874). *English Man of Science*. MacMillan.
- Gecas, V., Pasley, K. (1983). Birth order and self-concept in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 12*, 521–535. <https://doi.org/10.1007/BF02088668>
- Gecas, V., & Schwalbe, M. L. (1983). Beyond the looking-glass self: Social structure and efficacy-based self-esteem. *Social Psychology Quarterly, 46*(2), 77–88. <https://doi.org/10.2307/3033844>
- Gillernová, I., Kebza, V., Rymeš, M., & kol. (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: Člověk na přelomu tisíciletí*. Grada Publishing.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment, 4*(1), 26–42. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.4.1.26>

- Goodwin, H., Haycraft, E., Willis, A. M., & Meyer, C. (2011). Compulsive exercise: the role of personality, psychological morbidity, and disordered eating. *The International journal of eating disorders*, 44(7), 655–660. <https://doi.org/10.1002/eat.20902>
- Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A Journal of Human Behavior*, 15(1), 27–33.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Portál.
- Herrera, L., Al-Lal, M., & Mohamed, L. (2020). Academic Achievement, Self-Concept, Personality and Emotional Intelligence in Primary Education. Analysis by Gender and Cultural Group. *Frontiers in psychology*, 10, 3075. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03075>
- Hewitt, P. L., & Flett, G. L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(3), 456–470. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.3.456>
- Horner, P., Andrade, F., Delva, J., Grogan-Kaylor, A., & Castillo, M. (1998). The Relationship of Birth Order and Gender with Academic Standing and Substance Use Among Youth in Latin America. *Journal of individual psychology*, 68(1), 19–37.
- Horsburgh, V. A., Schermer, J. A., Veselka, L., & Vernon, P. A. (2009). A behavioural genetic study of mental toughness and personality. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 100–105. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.09.009>
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Blatný, M., Brom, C., Burešová, I., Graf, S., Mejzlíková, T., Vazsonyi, A.T., & Zábrodská, K. (2016). Big Five Inventory: Základní psychometrické charakteristiky české verze BFI-44 a BFI-10. *Ceskoslovenska Psychologie*, 60. https://is.muni.cz/th/427427/fss_b/Ceska_verze_BFI_44_BFI_10_FINAL_2_2_16.pdf

- Chiang, M. C., Barysheva, M., McMahon, K. L., de Zubicaray, G. I., Johnson, K., Montgomery, G. W., Martin, N. G., Toga, A. W., Wright, M. J., Shapshak, P., & Thompson, P. M. (2012). Gene network effects on brain microstructure and intellectual performance identified in 472 twins. *The Journal of neuroscience : the official journal of the Society for Neuroscience*, *32*(25), 8732–8745. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.5993-11.2012>
- Chut' žit' (2022). *Štatistiky*. Chut' žit'. <https://chutzit.sk/statistiky/>
- INFOSTAT - Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, Inštitút informatiky a štatistiky, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského. (2013). *Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035*. www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognoz_a_okresy_SR_2035.pdf
- Jefferson, T., Jr., Herbst, J. H., & McCrae, R. R. (1998). Associations between Birth Order and Personality Traits: Evidence from Self-Report and Observer Ratings. *Journal of Research in Personality*, *32* (4), 498–509. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1998.2233>
- Jia, C., Yang, Z., Xin, T., Li, Y., Wang, Y., & Yang, T. (2022). Differences in School Performance Between Only Children and Non-only Children: Evidence From China. *Frontiers in psychology*, *12*, 608704. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.608704>
- Jones, N. (2001). *A Monkey Wrench in the Study of Birth Order*. [Personalityresearch.org. http://www.personalityresearch.org/papers/eischens2.html](http://www.personalityresearch.org/papers/eischens2.html)
- Kerr, D., Capaldi, D. M., Pears, K. C., & Owen, L. D. (2009). A prospective three generational study of fathers' constructive parenting: influences from family of origin, adolescent adjustment, and offspring temperament. *Developmental psychology*, *45*(5), 1257–1275. <https://doi.org/10.1037/a0015863>
- Kiff, C. J., Lengua, L. J., & Zalewski, M. (2011). Nature and nurturing: parenting in the context of child temperament. *Clinical child and family psychology review*, *14*(3), 251–301. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0093-4>
- Kohler, H. P., Behrman, J. R., & Skytthe, A. (2005). Partner + Children = Happiness? The Effects of Partnerships and Fertility on Well-Being. *Population and Development Review*, *31*(3), 407–445. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2005.00078.x>

- Lawrence, J., Ashford, K., & Dent, P. (2006). Gender differences in coping strategies of undergraduate students and their impact on self-esteem and attainment. *Active Learning in Higher Education*, 7(3), 273–281. <https://doi.org/10.1177/1469787406069058>
- Lejerraga, T., Frey, R., Schnitzlein, D. D., & Hertwig, R. (2019). No effect of birth order on adult risk taking. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 116(13), 6019–6024. <https://doi.org/10.1073/pnas.1814153116>
- Leman, K. (2018). *Sourozenecké konstalace*. Portál.
- Lilenfeld, L. R., Wonderlich, S., Riso, L. P., Crosby, R., & Mitchell, J. (2006). Eating disorders and personality: a methodological and empirical review. *Clinical psychology review*, 26(3), 299–320. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.10.003>
- Liu, Y., & Jiang, Q. (2021). Who Benefits From Being an Only Child? A Study of Parent-Child Relationship Among Chinese Junior High School Students. *Frontiers in psychology*, 11, 608995. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.608995>
- Lopez, N. V., Schembre, S., Belcher, B. R., O'Connor, S., Maher, J. P., Arbel, R., Margolin, G., & Dunton, G. F. (2018). Parenting styles, food-related parenting practices, and children's healthy eating: A mediation analysis to examine relationships between parenting and child diet. *Appetite*, 128, 205–213. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2018.06.021>
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. *Handbook of child psychology*, 4.
- Mancillas, A. (2006). Challenging the Stereotypes About Only Children: A Review of the Literature and Implications for Practice. *Journal of Counseling & Development*, 84(3), 268–275. doi: 10.1002/j.1556-6678.2006.tb00405.x
- Mann, L. (2005, 4. decembra). *A new child order*. Chicago Tribune. <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-2005-12-04-0512040474-story.html>
- Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologie*. Portál.
- Markus, H., & Wurf, E. (1987). The dynamic self-concept: A social psychological perspective. *Annual Review of Psychology*, 38, 299–337. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.38.020187.001503>

- Martin, C. R., Thompson, D. R., & Chan, D. S. (2004). Gender differences in self-esteem in Chinese acute coronary syndrome patients. *Clinical Effectiveness in Nursing*, 8(3-4), 202-204. <https://doi.org/10.1016/j.cein.2005.05.001>
- Martínez, I., & García, J. F. (2007). Impact of parenting styles on adolescents' self-esteem and internalization of values in Spain. *The Spanish journal of psychology*, 10(2), 338-348. <https://doi.org/10.1017/s1138741600006600>
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. SPN–Státní pedagogické nakladatelství.
- McKibben, B. (1999). *Maybe One: A Case for Smaller Families*. Plume.
- Nasir, R., & Lin, L.S. (2012). The relationship between self-concept and career awareness amongst students. *Asian Social Science*, 9, 193-197.
- NovoPsych. (2021). *Frost Multidimensional Perfectionism Scale (FMPS)*. NovoPsych. <https://novopsych.com.au/assessments/formulation/frost-multidimensional-perfectionism-scale-fmps/>
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group. (1997). Cognitive assessment of obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 35(7), 667-681. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00017-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00017-X)
- Parenting Northern Ireland. (25. októbra, 2018). *Parent-Child Relationship – Why it's Important*. Parenting Northern Ireland. <https://www.parentingni.org/blog/parent-child-relationship-why-its-important/>
- Park, H., Heppner, P. P. & Lee, D. (2010). Maladaptive coping and self-esteem as mediators between perfectionism and clinical distress. *Personality and Individual Differences*, 48, 469-474. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.11.024>
- Pečenák, J. (n.d.) *Depresia - základná terminológia a diagnostika*. https://i-med.sk/sites/default/files/viaco/14895-2393-depresia_-_zakladna_terminologia_a_diagnostika.pdf
- Pérez, J. F. (2018, 21. januára). *A peek into the personality of an only child*. Aleteia. <https://aleteia.org/2018/01/21/a-peek-into-the-personality-of-an-only-child/>
- Plháková, A. (2020). *Učebnice obecné psychologie*. Academia.

- Pong, S. L., Johnston, J., & Chen, V. (2010). Authoritarian Parenting and Asian Adolescent School Performance: Insights from the US and Taiwan. *International journal of behavioral development*, 34(1), 62–72. <https://doi.org/10.1177/0165025409345073>
- Poprocká, R. & Dolejš, M. (2021a). Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodenca) – DVAZIJ.
- Poprocká, R., & Dolejš, M. (2021b). *Frostova multidimenzionálna škála perfekcionizmu (FMPS-SK-ADULT)*. (preklad)
- Population Reference Bureau. (2001, 1. septembra). *Low Fertility not Politically Sustainable*. Population Reference Bureau. <https://www.prb.org/resources/low-fertility-not-politically-sustainable/>
- Považanová, B. & Dolejš, M. (2020). *Big Five Inventory (BFI 10)*. (preklad)
- Prekopová, J. (2009) *Prvorozené dieťa: o sourozenecké pozici*. Portál.
- Prinz, P., Stams, G. J., Deković, M., Reijntjes, A. H., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: a meta-analytic review. *Journal of personality and social psychology*, 97(2), 351–362. <https://doi.org/10.1037/a0015823>
- Rammstedt, B., & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203–212. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.02.001>
- Record, R. G., McKeown, T., & Edwards, J. H. (1969). The relation of measured intelligence to birth order and maternal age. *Annals of Human Genetics*, 33(1), 61–69. <https://doi.org/10.1111/j.1469-1809.1969.tb01630.x>
- Repán, Ľ. (1980). *Psychológ bez čakárne*. Obzor.
- Ridenour, F. (1998). *Untying Your Knots*. Grand Rapids: Revell.
- Ringier Slovakia Medie. (2021, 20. decembra). *Na Slovensku žije 5 449 270 obyvateľov*. Aktuality. <https://www.aktuality.sk/clanok/5cyy8n1/na-slovensku-zije-5-449-270-obyvatelov/>

- Robins, R. W., Tracy, J. L., Trzesniewski, K., Potter, J., & Gosling, S. D. (2001). Personality correlates of self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 35(4), 463–482. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2001.2324>
- Roher, J. M., Egloff, B., & Schmuckle, S. C. (2015). Examining the effects of birth order on personality. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(46), 14224–14229. <https://doi.org/10.1073/pnas.1506451112>
- Rosenberg, M. (1989). Self-Concept Research: A Historical Overview. *Social Forces*, 68(1), 31–44.
- Royall, K. (2020, 8. marca). *A woman's perspective – a look at gender and survey participation*. Culture Counts. <https://culturecounts.cc/blog/a-womans-perspective-a-look-at-gender-and-survey-participation>
- Ruppanner, L., Perales, F. & Baxter, J. (2019). Harried and Unhealthy? Parenthood, Time Pressure, and Mental Health. *Marriage Fam*, 81, 308–326. <https://doi.org/10.1111/jomf.12531>
- Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Grada Publishing.
- Salami, S. O., and Ogundokun, M. O. (2009). Emotional intelligence and self-efficacy as predictors of academic performance. *Perspect. Educ.* 25, 175–185.
- Sharma, N. R. (2013). Resilience and self-efficacy as correlates of well-being among the elderly persons. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 39(2), 281.
- Sherry, S. B., Hewitt, P. L., Flett, G. L., Lee-Baggley, D. L., & Hall, P. A. (2007). Trait perfectionism and perfectionistic self-presentation in personality pathology. *Personality and Individual Differences*, 42(3), 477–490. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.07.026>
- Slaney, R. B., Rice, K. G., Mobley, M., Trippi, J., & Ashby, J. S. (2001). The Revised Almost Perfect Scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 34(3), 130–145.
- Smékal, V. (2004). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Barrister & Principal.

- Statista. (2022). *Households by number of children, as a percentage of households with children in selected European countries in 2020*. Statista. <https://www.statista.com/statistics/933981/households-by-number-of-children-europe/>
- Statista. (2023). *Distribution of Facebook users in Slovakia as of July 2021, by age group and gender*. Statista. <https://www.statista.com/statistics/1029961/facebook-users-slovakia-age-gender/>
- Stöber, J. (1998). The Frost Multidimensional Perfectionism Scale: More perfect with four (instead of six) dimensions. *Personality and Individual Differences*, 24(4), 481-491. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00207-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00207-9)
- Stöber, J., & Otto, K. (2006). Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 10(4), 295–319. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004_2
- Stronge, S., Shaver, J. H., Bulbulia, J., & Sibley, C. G. (2019). Only children in the 21st century: Personality differences between adults with and without siblings are very, very small. *Journal of Research in Personality*, 83. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.103868>
- Sulloway, F. J. (2010). *Why siblings are like darwin's finches: Birth order, sibling competition, and adaptive divergence within the family*. In D. M. Buss & P. H. Hawley (Eds.), *The Evolution of Personality and Individual Differences* (s. 86–120). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195372090.003.0004>
- Suríková, M. (2018). Pozícia dieťaťa v rodinných vzťahoch podľa EVS. In E. Laiferová (Ed.), *Štvrtstoročie sociológie na samostatnom Slovensku* [zborník odborných príspevkov] (s. 232-246). Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV.
- Svedberg, P., Hallsten, L., Narusyte, J., Bodin, L., & Blom, V. (2016). Genetic and environmental influences on the association between performance-based self-esteem and exhaustion: A study of the self-worth notion of burnout. *Scandinavian journal of psychology*, 57(5), 419–426. <https://doi.org/10.1111/sjop.12309>

- Štatistický úrad Slovenskej republiky (2019). *Štatistika v súvislostiach: Hlavné trendy vývoja sobášnosti v SR v roku 2018*.
https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb/Statistika_v_suvislostiach_+Hlavne_trendy_vyvoja_sobasnosti_v_SR_roku_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb-mW33HJE
- The American Association for the Advancement of Science. (2013, 13. augusta). *More siblings means less chance of divorce as adult*. The American Association for the Advancement of Science. <https://www.eurekalert.org/news-releases/638467>
- The European Federation of Psychologists' Associations. (2005). *The European Federation of Psychologists' Associations Meta-Code*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9781444306514.app1>
- The National Institute of Mental Health (n.d.). *Obsessive-Compulsive Disorder (OCD)*. Získané 23. septembra 2022 z <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/obsessive-compulsive-disorder-ocd>
- The Harvard Crimson. <https://features.thecrimson.com/2017/freshman-survey/makeup/>
- The World Bank. (n.d.). *Fertility rate, total (births per woman)*. Získané 30. augusta 2022 z <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2018&start=1960>
- Vágnerová, M. (2001). *Kognitívni a sociálni psychologie žáka základní školy*. Karolinum.
- Vágnerová, M. (2010). *Psychologie osobnosti*. Karolinum.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Karolinum.
- Vávra, M., Šafr, J., & Gorčíková, M. (2021). *Výchovné styly v rodině – koncepce a možnosti jejich měření*. Česká demografická společnost.
<https://www.czechdemography.cz/res/archive/008/000997.pdf?seek=1632722248>
- Vazsonyi, A. T., Javakhishvili, M., & Blatny, M. (2022). Does Self-control Outdo IQ in Predicting Academic Performance?. *Journal of youth and adolescence*, 51(3), 499–508. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01539-4>
- Wachs, T. D. (1992). *The Nature of Nurture*. Sage publications.

- Waldinger, R. J., Vaillant, G. E., & Orav, E. J. (2007). Childhood sibling relationships as a predictor of major depression in adulthood: a 30-year prospective study. *The American journal of psychiatry*, *164*(6), 949–954. <https://doi.org/10.1176/ajp.2007.164.6.949>
- Wedlichová, I. (2008). *Sebepojetí dospívajících a způsob výchovy v rodině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Weir, K. (2022, March 1). Improving sibling relationships. *Monitor on Psychology*, *53*(2). <https://www.apa.org/monitor/2022/03/feature-sibling-relationships>
- Weisberg, Y. J., DeYoung, C. G., & Hirsh, J. B. (2011). Gender differences in personality across the ten aspects of the big five. *Frontiers in Psychology*, *2*, Article 178. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00178>
- Whiteman, S. D., Jensen, A. C., Mustillo, S. A., & Maggs, J. L. (2016). Understanding sibling influence on adolescents' alcohol use: Social and cognitive pathways. *Addictive behaviors*, *53*, 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2015.09.007>
- World Health Organization. (n.d.). *Process of translation and adaptation of instruments*. http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/

PRÍLOHY

Zoznam príloh:

1. Abstrakt bakalárskej práce
2. Abstract of bachelor's thesis
3. Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodencia) – DVAZIJ

„Príloha 1: Abstrakt bakalárskej práce“

ABSTRAKT BAKALÁRSKEJ PRÁCE

Názov práce: Vplyv súrodeneckého pozadia na výsledky v škole a vybrané osobnostné rysy

Autor práce: Romana Poprocká

Vedúci práce: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Počet strán a znakov: 61 strán, 112 971 znakov

Počet príloh: 3

Počet titulov použitej literatúry: 131

Abstrakt: Hlavným cieľom výskumnej práce je zmapovať problematiku súrodeneckých konštalácií. Zamerali sme sa na akademické výsledky, depresiu, perfekcionizmus, sebapoňatie a osobnostné rysy Big Five. Pomocou kvantitatívneho výskumného designu sme sledovali rozdiely medzi jedináčikmi a ľuďmi so súrodencom. Zber dát prebiehal v online prostredí. Analýza dát získaná dotazníkovými batériami vyplnenými 1433 respondentami ukázala, že jedináčikovia v našom výskumnom súbore skórujú významne vyššie v neuroticizme, perfekcionizme a častejšie trpia depresiou. Naopak sú menej prívetiví a svedomití a majú nižšie celkové sebapoňatie. Rozdiel v osobnostných rysoch: extroverzii a otvorenosti, a ani v akademických výsledkoch na základnej a strednej škole nie je pozorovaný. Ďalej pozorujeme, že typ výchovy má vplyv na jedináčikov perfekcionizmus a sebapoňatie. Doplnková analýza poukazuje aj na rozdiely medzi ženami a mužmi vo viacerých sledovaných fenoménoch.

Kľúčové slová: súrodenecké konštalácie, jedináčik, perfekcionizmus, sebapoňatie, Big Five

„Príloha 2: Abstract of bachelor’s thesis“

ABSTRACT OF BACHELOR’S THESIS

Title: How does sibling constellation influence school performance and selected personality traits

Author: Romana Poprocká

Supervisor: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Number of pages and characters: 61 pages, 112 971 characters

Number of appendices: 3

Number of references: 131

Abstract: The main purpose of this paper is to map the issue of sibling constellation. We have focused on academic achievements, depression, perfectionism, self-concept and Big Five personality traits. Using a quantitative approach, we have attained greater knowledge regarding the difference between only children and people with at least one sibling. The data collection was conducted online. The data analysis obtained from questionnaire batteries completed by 1,433 respondents showed that the only children in our study population score significantly higher on neuroticism, perfectionism, and are more likely to suffer from depression. On the contrary, they are less agreeable and conscientious and have lower overall self-concept. There is no difference in personality traits: extroversion and openness, nor is there a difference in academic performance in primary and secondary school. Further, we observe that the parenting style influences the only children's perfectionism and self-concept. Additional analysis also indicates differences between females and males in several aspects observed.

Key words: sibling constellation, only child, perfectionism, self-concept, Big Five

„Príloha 3: Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodencia) – DVAZIJ“

Dotazník Vybraných Aspektov Života Jedináčika (súrodencia) – DVAZIJ (Poprocká & Dolejš, 2022)

Tento dotazník obsahuje tvrdenia, ktoré sú zamerané na rôzne aspekty života jedináčikov a ľudí so súrodencom. Každé tvrdenie si pozorne prečítajte. Odpovedajte úprimne. Vaše odpovede sú považované za dôverné. Nejde o žiadny test, neexistujú správne a nesprávne odpovede.

Odpoveď, ktorá vás najlepšie vystihuje zaškrtnite podľa nižšie uvedenej ilustrácie. Môžete zaškrtnúť jednu alebo viac odpovedí podľa zadania. V niektorých otázkach budete svoje odpovede dopĺňať. Niektoré otázky sú určené len pre jedináčikov, iné len pre ľudí so súrodencom. Žiadne tvrdenie nevynechajte.

Pre podrobnejšie informácie alebo doplnenie sa obráťte na zodpovedného pracovníka.

Značenie odpovedí v dotazníku:

Správnu odpoveď označte takto:

Pokiaľ označíte dva štvorčeky, ten správny zakrúžkujte:

Pokiaľ sa pomýlite dvakrát a chcete sa znovu vrátiť k pôvodnej verzii, definitívnu odpoveď zakrúžkujte a ešte podčiarknite:

Poznámky administrátora:

Vyplnením dotazníka **súhlasíte** so spracovaním osobných údajov obsiahnutých v tomto psychodiagnostickom dotazníku v zmysle § 11 ods. 7 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa §18 ods. 1 zákona 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a podľa § 11 ods. 7 zákona č. 199/1994 Z. z. O psychologickej činnosti a Slovenskej komore psychológov. So všetkými vyplnenými časťami tohto dotazníku som bol/a oboznámený/á, všetky uvedené údaje sú pravdivé a sú poskytované dobrovoľne.

A. SOCIODEMOGRAFICKÉ ÚDAJE

1. Pohlavie:

- 1 Žena
- 2 Muž

2. Vek (doplňte): _____

3. Máte slovenské občianstvo?:

- 1 Áno
- 2 Nie

→ *Nevypĺňajte ďalej, dotazník je určený pre slovenskú populáciu.
Ďakujeme Vám za Váš čas a vyplnenie dotazníka!*

4. Bývate:

- 1 V meste
- 2 Na dedine

5. Aké je vaše najvyššie dosiahnuté vzdelanie?

- 1 Základné
- 2 Stredné s výučným listom
- 3 Stredné s maturitou
- 4 Vyššie odborné vzdelanie
- 5 Vysokoškolské bakalárske
- 6 Vysokoškolské magisterské
- 7 Vysokoškolské doktorandské

6. Ktorý typ strednej školy ste navštevovali?

- 1 Gymnázium
- 2 Bilingválne gymnázium
- 3 8-ročné gymnázium
- 4 Strednú odbornú školu s maturitou
- 5 Strednú odbornú školu bez maturity
- 6 Konzervatórium
- 7 Nenvštevoval/a som strednú školu
- 8 Iné: _____

B. OTÁZKY NA SÚRODENECKÉ PORADIE

7. Označte možnosť, ktorá na vás sedí:

- 1 Som jedináčik (nemám biologického, nevlastného ani adoptovaného súrodenca)
- 2 Mám súrodenca (biologického, nevlastného alebo adoptovaného)
→ *Ak máte súrodenca, pokračujte na otázku číslo 16 (vynechajte otázky 8-15)*

8. Ste radi, že ste jedináčik?

- 1 Áno
- 2 Nie, radšej by som mal súrodenca

9. Aké vidíte výhody v tom byť jedináčik? (môžete uviesť VIAC odpovedí):

- 1 Vlastná izba
- 2 Finančné – rodičia mali pre mňa viac prostriedkov
- 3 Rodičia sa venovali iba mne
- 4 Nemusel/a som sa deliť
- 5 Podedím
- 6 Iné: _____

10. Určte NAJVÄČŠIU výhodu v tom byť jedináčik (uvedte len JEDNU odpoveď):

- 1 Vlastná izba
- 2 Financie – rodičia mali viac prostriedkov pre mňa
- 3 Rodičia sa venovali iba mne
- 4 Nemusel/a som sa deliť
- 5 Podedím
- 6 Iné: _____

11. Aké vidíte nevýhody v tom byť jedináčik? (môžete uviesť VIAC odpovedí):

- 1 Ako dieťa som sa nemal/a s kým hrať
- 2 Nenaučil/a som sa s inými deliť
- 3 Nenaučil/a som sa iným prispôbovať
- 4 Nenaučil/a som sa pribojnosti
- 5 Cítil/a som sa sám/sama
- 6 Nemám/nemal som súrodenca, ktorý by mi pomohol pri starostlivosti o rodičov
- 7 Iné: _____

12. Určte NAJVÄČŠIU nevýhodu v tom byť jedináčik (uvedte len JEDNU odpoveď):

- 1 Ako dieťa som sa nemal/a s kým hrať
- 2 Nenaučil/a som sa s inými deliť
- 3 Nenaučil/a som sa iným prispôsobovať
- 4 Nenaučil/a som sa pribojnosti
- 5 Cítil/a som sa sám/sama
- 7 Nemám/nemal som súrodenca, ktorý by mi pomohol pri starostlivosti o rodičov
- 8 Iné: _____

13. Chceli by ste mať súrodenca? (uvedte len JEDNU odpoveď):

- 1 Áno
- 2 Nie
- 3 Neviem povedať

14. Kto vám najviac nahrádzal súrodenca? (uvedte len JEDNU odpoveď):

- 1 Matka
- 2 Otec
- 3 Teta
- 4 Ujo
- 5 Babka
- 6 Dedo
- 7 Sesternica
- 8 Bratranec
- 9 Kamarát
- 10 Nikto
- 11 Iné: _____

15. V detstve: (uvedte len JEDNU odpoveď)

- 1 Som mal/a vlastnú izbu po celú dobu detstva (do 15 rokov)
- 2 Som mal/a vlastnú izbu po určitú dobu detstva (do 15 rokov)
- 3 Som nemal/a vlastnú izbu

—> *Ak nemáte súrodencov, pokračujte na otázku číslo 19 (vynechajte otázky 16-18):*

16. Koľko máte súrodencov? (*vlastných, nevlastných alebo adoptovaných*)

- 1 1
- 2 2
- 3 3
- 4 4
- 5 5 a viacerých

17. Ste radi, že máte súrodencov? (*uvedte len JEDNU odpoveď*)

- 1 Áno
- 2 Nie, radšej by som bol jedináčik
- 3 Neviem povedať

18. V detstve: (*uvedte len JEDNU odpoveď*)

- 1 Som mal/a vlastnú izbu po celú dobu detstva (do 15 rokov)
- 2 Som mal/a vlastnú izbu po určitú dobu detstva (do 15 rokov)
- 3 Som nemal/a vlastnú izbu

C. ÚSPECHY V ŠKOLE

—> *Nasledujúce otázky vyplňajú aj jedináčikovia, aj ľudia, ktorí majú súrodencov*

19. Aké boli vaše priemerné výsledky na základnej škole? (*ohodnoťte ako v škole; uvedte len JEDNU odpoveď*)

- 1 1 (výborné)
- 2 2 (chválitebné)
- 3 3 (dobré)
- 4 4 (dostatočné)
- 5 5 (nedostatočné)

20. Aké boli vaše priemerné výsledky na strednej škole? (*ohodnoťte ako v škole; uvedte len JEDNU odpoveď*)

- 1 1 (výborné)
- 2 2 (chválitebné)
- 3 3 (dobré)
- 4 4 (dostatočné)
- 5 5 (nedostatočné)
- 6 Neabsolvoval/a som

21. V akom predmete ste na základnej škole vynikali? (uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Slovenský jazyk
- 2 Cudzie jazyky
- 3 Matematika
- 4 Prírodné vedy (napríklad: biológia, fyzika, chémia)
- 5 Dejepis
- 6 Technické predmety (napríklad: pracovné vyučovanie a technika)
- 7 Umelecké predmety (napríklad: hudobná výchova, výtvarná výchova)
- 8 Telesná výchova
- 9 Iné: _____
- 10 V žiadnom som nevynikal/a

D. VÝCHOVA A RODINA

22. Ktorý popis najlepšie vystihuje spôsob, akým vás rodičia vychovávali?

(uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Rodičia mi stanovili pravidlá, ktoré som musel/a dodržiavať, inak som dostal/a trest; mali vysoké očakávania
- 2 Rodičia mi stanovili pravidlá, poskytovali spätnú väzbu; keď som nesplnil/a očakávania, skôr mi odpustili, ako potrestali
- 3 Rodičia boli zhovievaví, nemali veľké nároky; boli skôr mojimi kamarátmi
- 4 Rodičia nemali veľké nároky, ani so mnou veľmi nekomunikovali

23. Moja matka: (uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Bola/je jedináčik
- 2 Mala/má súrodenca
- 3 Nevie

24. Mój otec: (uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Bol/je jedináčik
- 2 Mal/má súrodenca
- 3 Nevie

25. Máte deti? (môžete uviesť VIAC odpovedí)

- 1 Áno, mám vlastné dieťa/deti
- 2 Áno, mám nevlastné dieťa/deti
- 3 Áno, mám adoptované dieťa/deti
- 4 Nie, nemám → *Preskočte, prosím, otázku 26.*

26. Koľko máte detí? (vlastných, nevlastných alebo adoptovaných)

- 1 0
- 2 1
- 3 2
- 4 3
- 5 4 a viac

27. Koľko detí by ste v budúcnosti chceli mať? (vlastných, nevlastných alebo adoptovaných;
(uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 0
- 2 1
- 3 2
- 4 3
- 5 4 a viac

28. Viete si predstaviť adoptovať si dieťa? (uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Áno
- 2 Nie

E. INÉ CHARAKTERISTIKY – ROZDIELY MEDZI JEDINÁČIKMI A ĽUĎMI SO SÚRODENCAMI

29. Ako by ste sa sami charakterizovali? (uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Som extrovert
- 2 Som introvert
- 3 Som niečo medzi

30. Považujete sa za niekoho, kto má sklon na druhých hľadať chyby?
(uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Vždy
- 2 Často
- 3 Niekedy
- 4 Nikdy

31. Považujete sa za niekoho, kto má sklon na seba hľadať chyby?
(uved'te len JEDNU odpoveď)

- 1 Vždy
- 2 Často
- 3 Niekedy
- 4 Nikdy

32. Trpíte depresiou? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Áno
2 Nie → Preskočte, prosím, otázku 35.

33. Ktorým typom depresie trpíte? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Ťažkou
2 Stredne ťažkou
3 Ľahkou

34. Ktorou rukou píšete? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Pravou
2 Ľavou

35. Požičali by ste si peniaze na kúpu darčiekov? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Áno
2 Nie

36. Riešite, čo si vezmete na seba? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Vždy
2 Často
3 Niekedy
4 Nikdy

37. Dostávali ste v detstve oblečenie z druhej ruky? (uved'te len JEDNU odpoved')

- 1 Vždy
2 Často
3 Niekedy
4 Nikdy

38. Máte pocit, že v niektorých z nasledujúcich schopností vynikáte?

(môžete uviesť **VIAC** odpovedí)

- 1 Verbálne schopnosti
- 2 Priestorové schopnosti (orientácia v priestore)
- 3 Pamäťové schopnosti
- 4 Numerické schopnosti (práca s číslami)
- 5 Umelecké schopnosti
- 6 Percepčné schopnosti (rýchly a presný postreh)
- 7 Predstavivosť
- 8 Manuálne schopnosti

	Rozhodne nesúhlasím	Nesúhlasím	Neutrálne	Súhlasím	Rozhodne súhlasím
39 Jednám s chladnou hlavou pri neočakávaných situáciách.	☐	☐	☐	☐	☐
40 S väčšinou ľudí vychádzam dobre.	☐	☐	☐	☐	☐
41 Som dochvilný človek.	☐	☐	☐	☐	☐
42 Robím všetko preto, aby ma ľudia mali radi.	☐	☐	☐	☐	☐
43 Mám rád/rada naplánované veci.	☐	☐	☐	☐	☐
44 S ľuďmi sa ľahko zoznamujem.	☐	☐	☐	☐	☐

Tu môžete napísať vaše postrehy, komentáre alebo čokoľvek, s čím by ste sa chceli podeliť.

Ďakujeme Vám za Váš čas a vyplnenie dotazníka!